

28

de blauwe klauwier

jaargang 23 no. 2

PERIODIEK VAN VOGELWERKGROEP DE KEMPEN

DE BLAUWE KLAUWIER is een uitgave van **VOGELWERK GROEP "DE KEMPEN"**, en verschijnt in principe 4 keer per jaar.

LOSSE ABONNEMENTEN zijn verkrijgbaar door storting van *f* 17,50 op girorekening 5859111 ten name van Vogelwerkgroep de Kempen te Eindhoven, onder vermelding van "abonnement Blauwe Klauwier". De portokosten zijn in de prijs inbegrepen.

DE REDACTIE bestaat uit: Willem Veenhuizen en Jan Wouters.

Het redactie-adres is: De Braken 11
5541 AC Reusel
tel. 0497-642391

VOGELWERK GROEP "DE KEMPEN" beoogt bezig te zijn met vogelstudie in de Kempen, teneinde de kennis over de, in het wild levende, vogels te vergroten en een bijdrage te leveren aan de bescherming van deze vogels in hun milieu. Hiernaast is ruimte voor andere activiteiten zoals: natuurstudie in ruimere zin, voorlichting, educatie en beheerswerkzaamheden.

LIDMAATSCHAP kan men verkrijgen door zich te wenden tot het secretariaat van de Vogelwerkgroep. Het lidmaatschap begint met een proeflidmaatschap van 3 maanden. De contributie bedraagt *f* 45,-- per jaar; studenten betalen *f* 35,-- en gezinsleden *f* 22,50. **DONATEURS** die de vogelwerkgroep willen steunen zijn van harte welkom. Donateurs die *f*25,-- of meer schenken, krijgen een jaar lang de Blauwe Klauwier toegezonden. **BETALING** van de contributie of donatie kan geschieden door storting op girorekening 5859111 ten name van Vogelwerkgroep de Kempen te Eindhoven, onder vermelding van "contributie Vogelwerkgroep" dan wel "donatie Vogelwerkgroep".

HET POSTADRES van het secretariaat luidt als volgt:

Vogelwerkgroep "De Kempen"
Postbus 386
5500 AJ Veldhoven.

ARTIKELN UIT DE BLAUWE KLAUWIER MOGEN WORDEN OVERGENOMEN, NA VOORAF VERKREGEN SCHRIFTELIJKE TOESTEMMING VAN DE REDACTIE, ONDER VERMELDING VAN DE BRON.

De Bosuil in de Kempen: van zeldzaamheid naar alledaagse soort.

PIETER WOUTERS

Inleiding

"11-2-'77 Excursie naar Heezerbos vanuit de jeugdbond, natuurlijk op de fiets. Reusel → Heezerbos ± 40 km. Vier roepende mannetjes en twee vrouwtjes gehoord."

Dit citaat uit mijn eigen aantekenboekje zegt genoeg over het voorkomen van de soort in die tijd. Het Heezerbos stond bekend als de plek om Bosuilen te gaan beluisteren. Het was op dat moment waarschijnlijk ook de enige plaats, waar zonder het afdraaien van een cassette-recorder, Bosuilen gehoord konden worden.

"29-01-'96 Inventarisatie van Bosuilen. Landgoed 'De Utrecht' - tussen Prins Hendriklaan, Tulder en provinciale weg. Zéér goed, 22 territoria op één avond."

Dit citaat laat zien dat er tussen de jaren zeventig en nu een wereld van verschil zit. Toen ik in 1986 voor het eerst een bosuileninventarisatie organiseerde kon ik niet bevroeden dat we nog net op tijd waren om de gigantische toename van de soort te kunnen volgen. Na de inventarisatie van 1996 had ik het idee dat we de grootste uitbreiding wel hadden gehad. Maar na het voorjaar van 1997 ben ik daar toch wel enigszins over gaan twijfelen.

Gebiedsomschrijving

Het werkgebied van Vogelwerkgroep De Kempen strekt zich uit van Reusel - De Mierden in het westen tot aan de Strabrechtse Heide in het oosten. In het westen en zuiden wordt het begrensd door de staatsgrens met België. In het noorden door het Wilhelminakanaal. In het oosten loopt de grens via Gerwen, Mierlo achter de Strabrechtse Heide door naar het zuiden waar bij de Hugterheide de grens met de provincie Limburg wordt opgezocht. Deze

vormt dan tot aan de Belgische grens de begrenzing van het werkgebied. Het werkgebied beslaat een oppervlakte van 886 km². (zie figuur 1)

De grootste boscomplexen zijn:

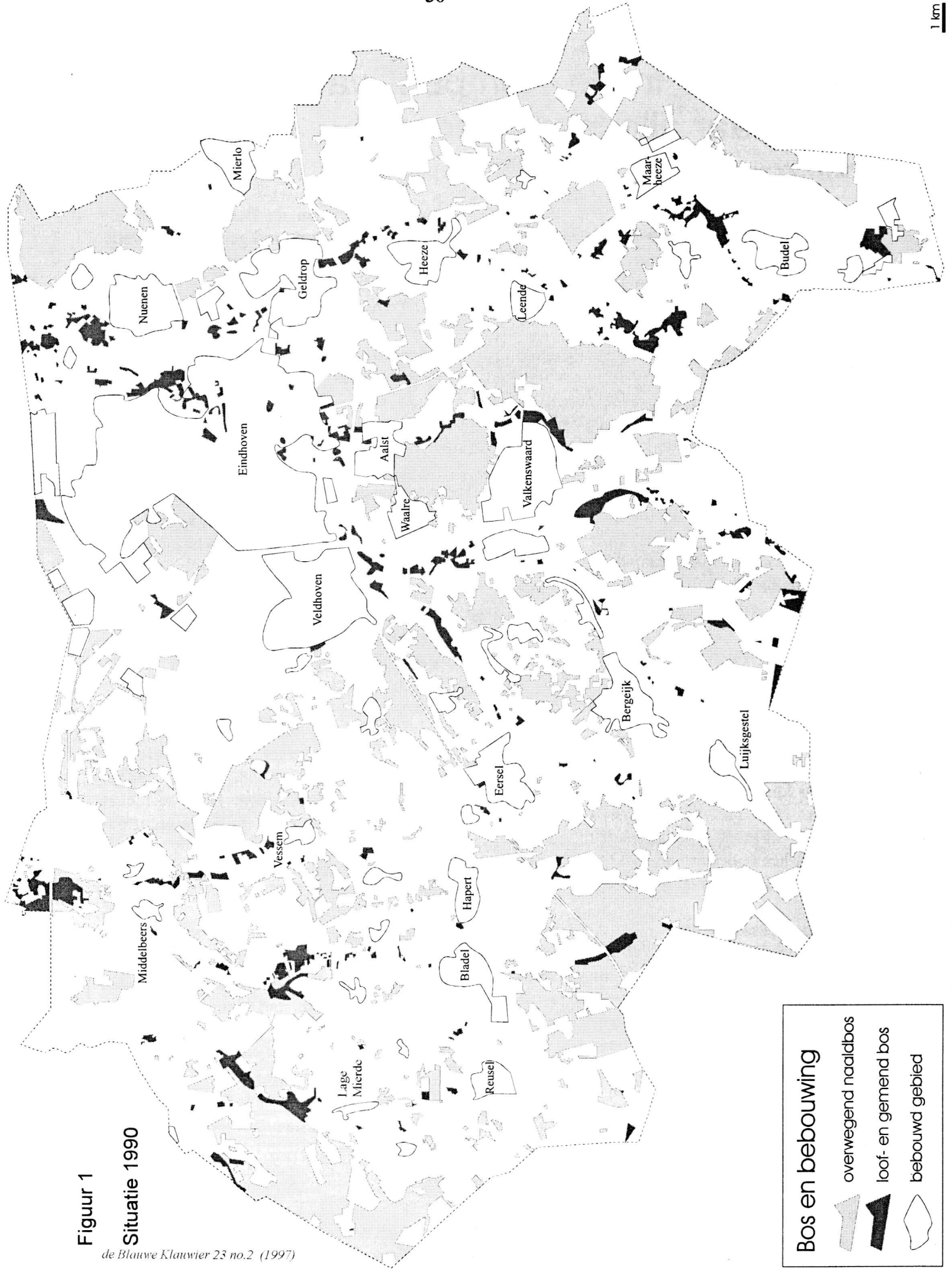
- Het Leenderbos met daaraan vast Valkenhorst, Valkenswaardse Visvijvers, Groote Heide en de bossen ten zuiden van Aalst - Waalre.
- Het Malpie complex.
- Boswachterij Hapert met aangrenzende gebieden als Ten Vorsel, Peelsche Heide en Stevensbergen met omgeving.
- Landgoed 'De Utrecht' met aangrenzend de Neterselse Heide en Landschotse Heide.
- De Oirschotse- en Oostelbeerse Heide met aangrenzend de Buikheide.
- De Strabrechtse Heide. Hier is nog een aanzienlijk deel heide maar deze wordt toch omgeven door een band van bossen.

Daarnaast zijn er nog een groot aantal kleinere tot zeer kleine bospercelen. Tussen deze bospercelen liggen uitgestrekte landbouwgebieden. Deze zijn over het algemeen gesitueerd op de betere gronden.

Naast een heleboel kleine dorpen (< 15.000 inwoners) liggen er enkele grotere zoals Valkenswaard - Dommelen, Geldrop en Veldhoven. Waarvan de laatste twee eigenlijk al geen zelfstandig bestaan meer leiden daar ze in de praktijk al vast zitten aan de enige grote stad binnen het gebied: Eindhoven.

In cijfers gevat, is ons werkgebied bij benadering als volgt verdeeld:

• Natuur (bos, heide en water)	35 %
• Landbouwgronden	51 %
• Bebouwing	14 %

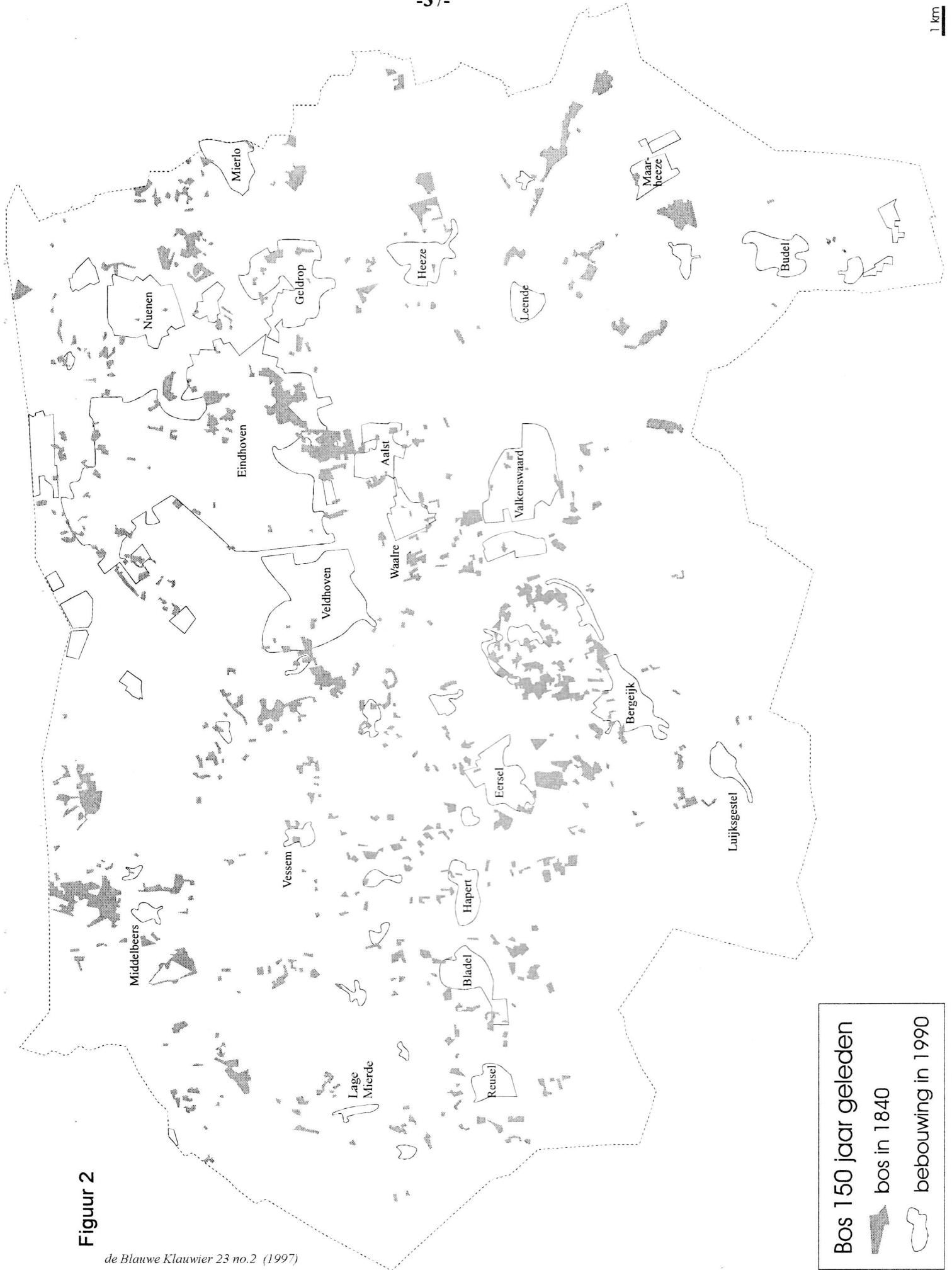
Figuur 1
Situatie 1990

de Blauwe Klauwier 23 no.2 (1997)

Bos en bebouwing

- overwegend naaldbos
- loof- en gemengd bos
- bebouwd gebied

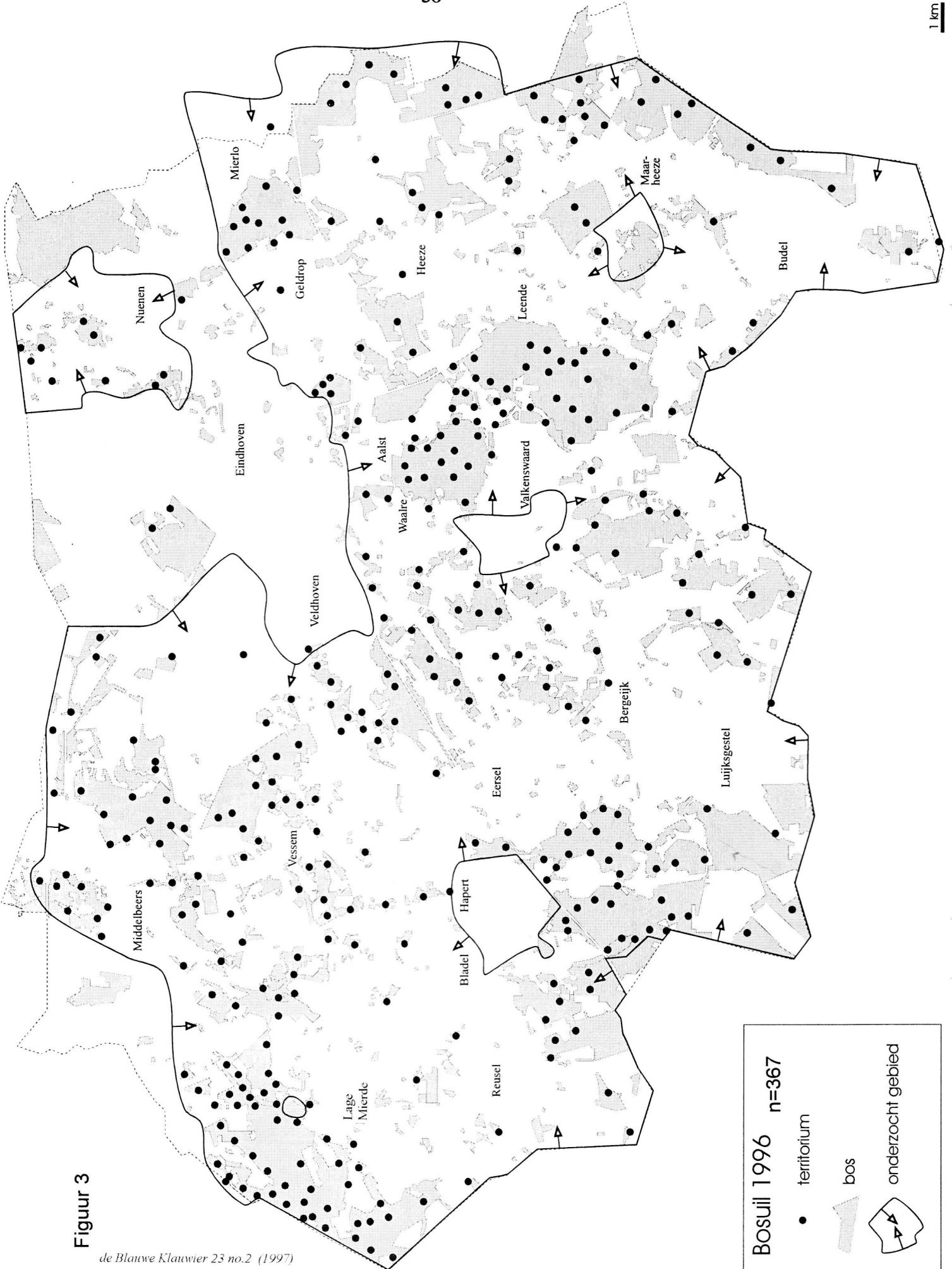
Figuur 2

de Blauwe Klauwier 23 no.2 (1997)

Bos 150 jaar geleden

bos in 1840

bebouwing in 1990

Figuur 3

de Blauwe Klauwier 23 no.2 (1997)

Methode

De methode heeft ten opzichte van de twee voorafgaande inventarisaties (Wouters 1987 en 1992) geen wijzigingen ondergaan. Wel heb ik nu, meer dan anders, getracht het hele werkgebied geïnventariseerd te krijgen. Daarom zijn IVN-verenigingen binnen ons werkgebied en KNNV-Eindhoven benaderd om aan deze inventarisatie mee te helpen. Dit heeft ertoe geleid dat nu 81% van het werkgebied werd geïnventariseerd.

In november werd een avond belegd voor de (nieuwe) deelnemers. Deze avond is speciaal gebruikt om de mensen zoveel mogelijk de fijne kneepjes van het inventariseren van Bosuilen bij te brengen. Zaken die niet in de boeken staan, maar door veldervaring zijn opgedaan, konden toen overgebracht worden. Ook werd er nog eens op gehamerd dat het zéér belangrijk was, het aangenomen gebied helemaal te onderzoeken. Uit de vorige inventarisaties was namelijk al naar voren gekomen dat de soort zich overal vestigt. Niet alleen de mooie en grote bossen blijken geschikt, maar ook saaie naalddhoutakkers en kleine bosjes in het agrarische land.

Iedereen was verplicht om met versterkt geluid te inventariseren. Dit geeft enige uniformiteit en het resultaat is ook stukken beter. Naast een handleiding kregen de inventariseerders ook kaarten met daarop de gegevens van 1986 en 1991. Bosuilen zijn over het algemeen zeer standvastig zodat het bezoeken van eerder opgespoorde territoria al snel tot het eerste succes kan leiden.

Van een drietal gebieden zijn voor een deel gegevens gebruikt uit 1995. Namelijk van Boswachterij Hapert (Vogel 1995), van het Dommeldal ten oosten van Eindhoven (Provincie Noord Brabant in archief VWG de Kempen) en twee territoria ten westen van Eindhoven. Het leek mij in het kader van dit onderzoek en gezien de standvastigheid van de soort niet nodig om gebieden die in 1995 goed zijn geïnventariseerd in 1996 nog eens te doen. Als er genoeg inventariseerders geweest zouden zijn

was het natuurlijk mogelijk geweest maar helaas is daar altijd een tekort aan.

De gehanteerde criteria zijn zijn eenvoudig. Een gebied diende minimaal éénmaal te worden bezocht. Maar liefst tweemaal. Alle roepende uilen, mannetjes en vrouwtjes, werden op kaart ingetekend en telden als territorium. Bij meerdere bezoeken zijn de gegevens volgens SOVON richtlijnen (Van Dijk 1996) uitgewerkt. Alleen van de datumgrenzen is afgeweken. Die zijn gesteld van oktober tot en met april, met een voorkeursperiode van eind december tot en met februari.

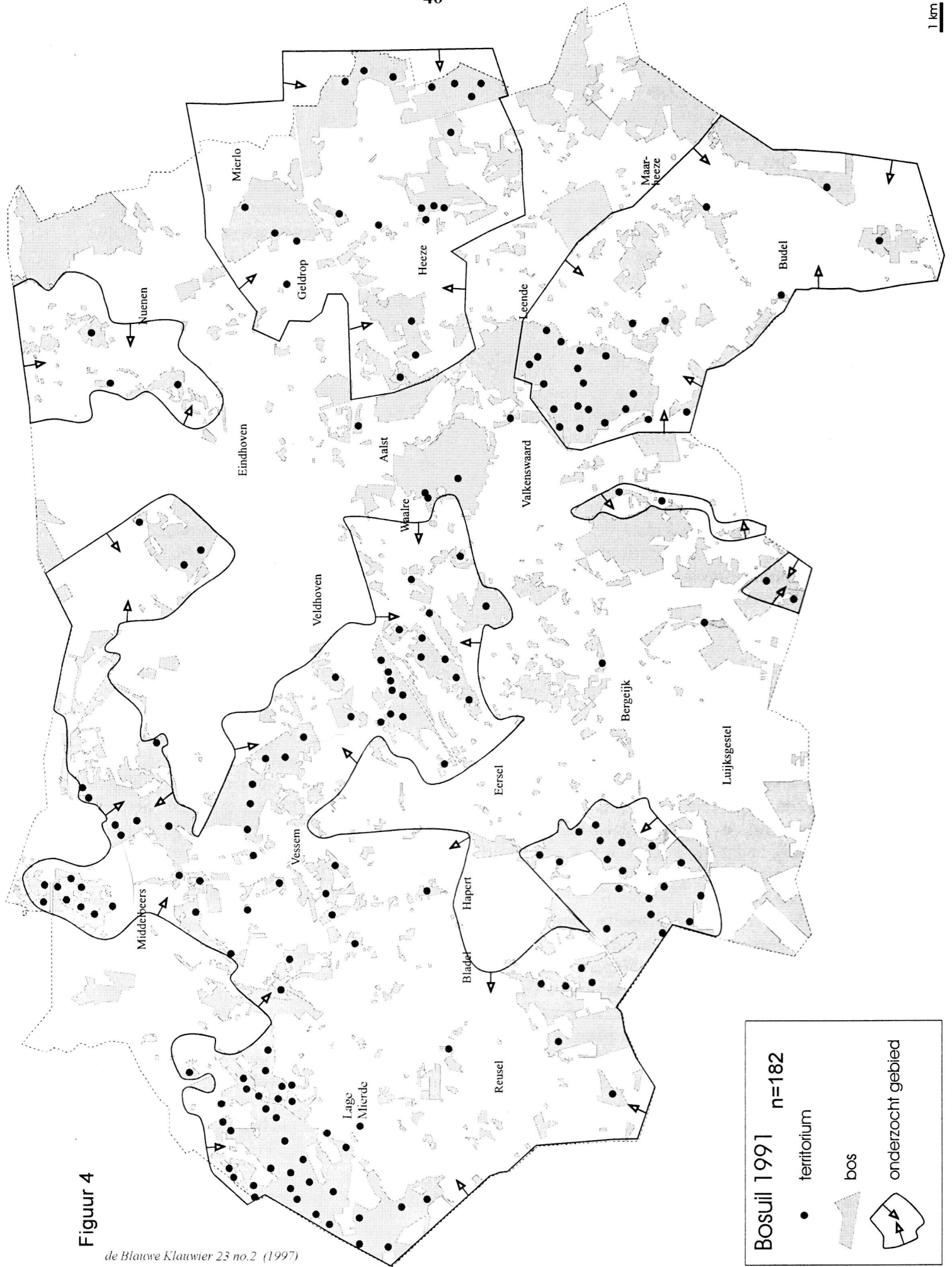
Resultaten 1996

Er is nog nooit zo'n groot gedeelte van het werkgebied op Bosuilen geïnventariseerd (zie figuur 7), namelijk 81% van de oppervlakte. Van het geïnventariseerde gebied is de helft éénmaal bezocht, de andere helft is twee of meermalen onderzocht.

De belangrijkste bosgebieden die niet zijn bezocht zijn enkele gesloten landgoederen (Wellenseind, De Wielewaal) en de Molenheide/Geeneindse Heide tussen Nuenen en Stiphout en De Heide ten westen van Maarheeze. Verder is de aaneengesloten bebouwing in zijn geheel aangemerkt als gebied wat niet geïnventariseerd is. Dit omdat verschillende waarnemers hebben aangegeven dat zij de bebouwde kom hebben gemedend. Zeker voor de stad Eindhoven met zijn grote parken is dat een gemis. Het is bekend van andere steden dat daar in de parken Bosuilen voorkomen, dus waarom niet in Eindhoven.

In totaal zijn er tijdens de inventarisatie van 1996 336 territoria vastgesteld. Tevens zijn er 31 territoria meegerekend die al in 1995 zijn vastgesteld tijdens een drietal onderzoeken. Zodat we op een totaal van 367 territoria uitkomen. (Zie figuur 3).

Om tot een totaalschatting voor heel het onderzochte gebied te komen, heb ik geprobeerd voor elk gebied een raming te maken van het gemiste aantal territoria. Hierbij heb ik me vooral laten leiden door het niet vaststellen van de soort in stukken waar men dit op grond van grootte en of

Figuur 4

de Blauwe Klauwier 23 no.2 (1997)

Bosuil 1991 n=182

- territorium
- ▨ bos
- ▭ onderzocht gebied

samenstelling van het bos toch zou kunnen verwachten. Zo kom ik op een totaal dat ligt tussen de 425 en 500 territoria.

Dichtheden in verschillende gebieden.

Evenals voor de inventarisatie van 1991 wil ik voor een aantal gebieden de dichtheden geven. Hiervoor heb ik dezelfde gebieden genomen als in 1991 zodat er een vergelijking gemaakt kan worden. (Tabel 1)

Voor de grote bosgebieden (> 1000 ha) kan men stellen dat de grootste toename al voor 1991 heeft plaats gevonden. Het aantal territoria in het Leenderbos is zelfs gelijk gebleven. In Boswachterij Hapert is het aantal territoria nog wel toegenomen. In 1991 zagen we hier nog dat het aantal territoria per 100 ha wat achter bleef ten opzichte van de andere grote gebieden. Dit is nu gelijk getrokken. Ook voor Landgoed 'De Utrecht' zien we nog een toename. In en rond de Hertgang een aanwas van 3 territoria de rest is diffuus over het gebied verspreid. De Oostelbeerse en Straatse Heide blijft wat achter bij de rest van de grote gebieden. Er heeft de laatste vijf jaren wel bijna een verdubbeling plaats gevonden maar een topgebied is het niet. Mogelijk is dit te verklaren doordat het gebied voor een gedeelte uit militaire zandverstuivingen bestaat en er in het noordoosten veel kaalkappen met jonge aanplant aanwezig zijn.

Voor de grote aaneengesloten bosgebieden kan men een dichtheid aanhouden die tussen de 1,5 - 2 territoria per 100 ha bos moet uit komen. Voor de kleinere gebieden (rond 500 ha) zien we een dichtheid die iets boven één territorium per 100 ha schommelt. Somerse Heide en Bultven lijken nu iets achter te blijven, maar als hier een territorium gemist is, zit de dichtheid weer op hetzelfde niveau als in de andere gebieden. In de andere gebieden vindt nog steeds een kleine tot grotere toename plaats.

Voor de gebieden die voornamelijk bestaan uit loofhout zien we een heel verschillend beeld. Landgoed De Baest blijft stabiel ten opzichte van 1991. De Kasteelbossen in Heeze laten een afname zien met 50%. Dit gebied waar al heel lang Bosuilen zitten (zie Inleiding) lijkt toch niet veranderd ten opzichte van 1991. Mogelijk zitten er meer maar zijn ze er niet uitgekomen met de inventarisatie. Toch is dit niet aanmerkelijk. Twee onafhankelijk van elkaar opererende inventariseerders hebben er namelijk allebei slechts 2 territoria uitgehaald!

Ook Knegsel-zuid lijkt ver terug te zijn gevallen. In 1991 verbaasde dit gebied nog met 8 territoria. Nu zijn dat er 4. Maar als we verder kijken dan kwamen er in 1991 in de directe omgeving van Knegsel-dorp geen andere Bosuilen voor. In 1996 was dit wel het geval zodat het totaal aantal territoria rond Knegsel weer op 8 uitkomt.

Tabel 1: Dichtheid van de Bosuil (territoria) in enkele gebieden binnen de Kempen. Vergelijking van de jaren 1991 en 1996.

<i>Gebied</i>	<i>Oppervlakte bos</i>	<i>Territoria in 1991</i>	<i>Dichtheid per 100 ha</i>	<i>Territoria in 1996</i>	<i>Dichtheid per 100 ha</i>
Landgoed De Utrecht	1800 ha	31	1.72	38	2.11
Boswachterij Hapert	1550 ha	18	1.16	29	1.87
Leenderbos	1100 ha	19	1.72	19	1.72
Straatse en Oostelbeerse Heide	1000 ha	7	0.70	12	1.20
Buikheide en Halfmijl	600 ha	5	0.91	8	1.33
Somersche Heide en Bultven	400 ha	5	1.25	4	1.00
Ten Vorsel	380 ha	4	1.05	5	1.31
De Baest (ten zuiden v. kanaal)	275 ha	7	2.54	7	2.54
Kasteelbossen Heeze	80 ha	4	5.00	2	2.50
Knegsel zuid	275 ha	8	2.90	4	1.45

Figuur 5

de Blauwe Klauwier 23 no.2 (1997)

Bosuil 1986 n=71

- territorium
- bos
- onderzocht gebied

Stand van zaken na drie inventarisaties

In het verslag over de inventarisatie van 1986 (Wouters 1987) heb ik al het een en ander geschreven over de ontwikkeling van de Bosuilenpopulatie binnen het werkgebied van VWG De Kempen. Na drie inventarisaties over een periode van tien jaar, wil ik deze ontwikkeling nogmaals toelichten, met wat 'nieuwe' oude gegevens en een heleboel extra vergaarde kennis.

Verandering van het Kempisch landschap

Zijn naam zegt het eigenlijk al. De Bosuil is een typische bosbewoner. En bos is iets wat heel lang schaars is geweest in de Kempen. In de figuren 2 en 1 wordt de hoeveelheid bos gegeven voor omstreeks 1840 resp. 1990. In de vorige eeuw vonden we hier en daar wel wat bos, onder anderen nabij landgoederen, maar voor de verdere rest was er niets. Het Kempische landschap kenmerkte zich heel lang door zijn openheid. Grote oppervlakte heide, beekdalen met geriefhoutbosjes en maar heel weinig opstanden die het predikaat bos verdienen.

Hier kwam verandering in toen in het begin van deze eeuw de heide massaal opgeplant werd met Grove Den. Eerst werd dit hout nog voornamelijk als mijnhout gebruikt en was de omloop tijd van de aanplant vrij kort. Toen het hout hiervoor niet meer nodig was kregen de bossen de kans uit te groeien tot opstanden die meestal na 40 tot 60 jaar worden gekapt. Er werden ook meer verschillende soorten geïntroduceerd.

Een nieuwe ontwikkeling in de laatste tientallen jaren is het recreatief gebruik van onze bossen. Dit heeft ook een gunstige invloed op de omlooptijd van de opstanden en de diversiteit van de aanplant.

Deze veranderingen van het landschap kan men niet los zien van de opkomst van de Bosuil (en andere bosbewoners) in het Kempische land.

Stand tot 1975

De eerste waarnemingen van Bosuilen die ik boven water heb kunnen krijgen, zijn aantekeningen uit het logboek van de Dhr. P.B. Jansen. (Via W. Veenhuizen)

Hierin worden Bosuilen genoemd voor de gebieden Valkenhorst en Stadswandelpark Eindhoven in de periode eind jaren twintig begin jaren dertig. Dit zijn dan ook twee plaatsen waar in die tijd al bos van betekenis aanwezig was.

Een hele tijd zijn er dan geen waarnemingen wat natuurlijk niet vreemd is daar het aantal vogelaars per 100 ha in de Kempen in deze periode wel ergens dicht bij de 0 gelegen zal hebben. De eerstvolgende waarneming stamt uit 1950. Meerdere malen werd er toen een Bosuil waargenomen op de Landschotse Heide. (J. Eygenraam, ITBON)

Daarna weer een tijd niets totdat de periode van de Avifauna van Noord Brabant aanbreekt. Hierin worden voor ons werkgebied twee gemeenten genoemd waarin elk één broedgeval werd geconstateerd. Valkenswaard met een broedgeval in 1964 en Waalre met een broedgeval van voor 1964. Helaas wordt voor dit broedgeval niet het juiste jaar gegeven. Maar ook de volledigheid laat nog te wensen over. Dit heeft alles te maken met het aantal vogelaars van dat moment en het ontbreken van een overkoepelende organisatie. Dit komt nog eens duidelijk naar voren in een boekje over Landgoed De Utrecht uit 1966(?). Hierin publiceert Ad Wittgen een lijst met broedvogels over de periode 1955-1964. De Bosuil staat daarin vernoemd. Dit gegeven is echter niet terug te vinden in de Brabantse Avifauna. De Bosuil bleef tot aan het midden van de jaren zeventig een zeldzame broedvogel op Landgoed 'De Utrecht' (mondelijke mededeling A. Wittgen.)

Daar de Bosuil een echte standvogel is kunnen we alle tot dan toe bekende territoria optellen. We komen zo tot een aantal territoria van minimaal 17 in 1975.

Stand 1975 - 1985

In deze periode neemt de stand van de Bosuil een eerste vlucht. Van de minimaal 17 bekende territoria in 1975 neemt het aantal toe tot een gecumuleerd totaal van 69 in 1985.

Figuur 6

de Blauwe Klauwier 23 no.2 (1997)

Bosuil 1982 n=36

- territorium
- bos
- onderzocht gebied

Naast het toenemen van de Bosuil hebben ook de groei van het aantal vogelaars en de inventarisatie in 1982 van Tom Heijnen een grote invloed op dit getal. Tom heeft toen de eerste, beperkte bosuileninventarisatie uitgevoerd. (Zie figuur 6) Hij heeft een aantal geschikt lijkende bosgebieden onderzocht. Dit leverde samen met enkele losse waarnemingen een totaal van 36 territoria op. Dat is het hoogste aantal territoria wat in één jaar werd vastgesteld vóór de inventarisatie van 1986.

Ook het aantal waarnemingen per jaar loopt gedurende deze periode enigszins op (zie Grafiek 1). Let wel, dit zijn, met uitzondering van 1982, allemaal losse waarnemingen, wat natuurlijk ook al een aanwijzing is dat de soort het binnen ons werkgebied goed begon te doen.

Stand 1986 -1996

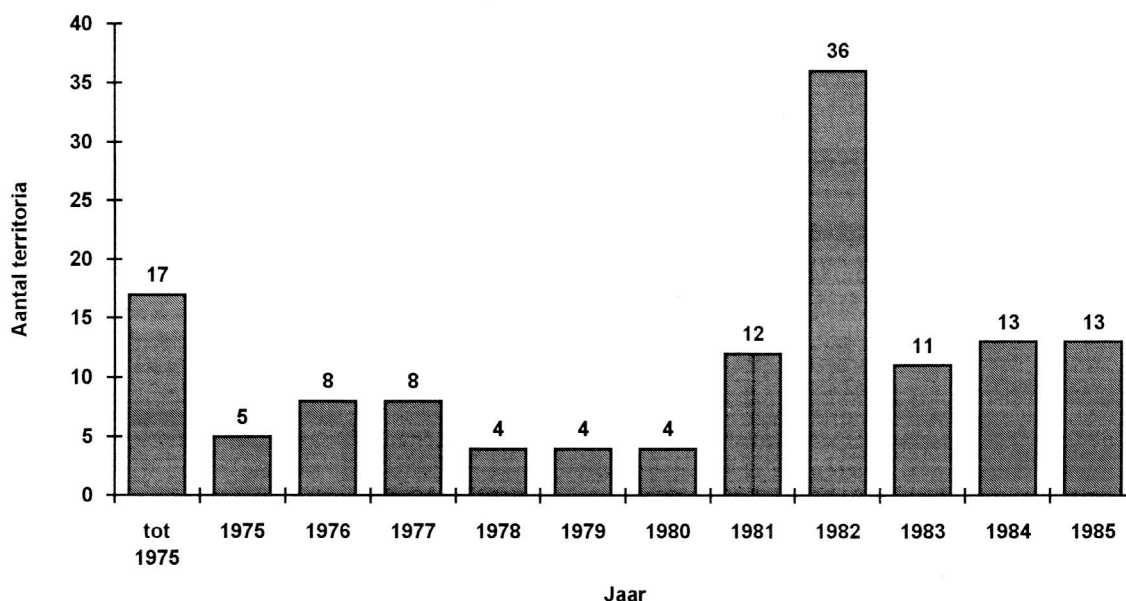
Toen in 1986 de eerste bosuileninventarisatie nieuwe stijl werd uitgevoerd, had ik er nog geen idee van dat we midden in de stormachtige ontwikkeling van de soort zaten. De Bosuil werd toen uitgekozen omdat hij vrij gemakkelijk is te inven-

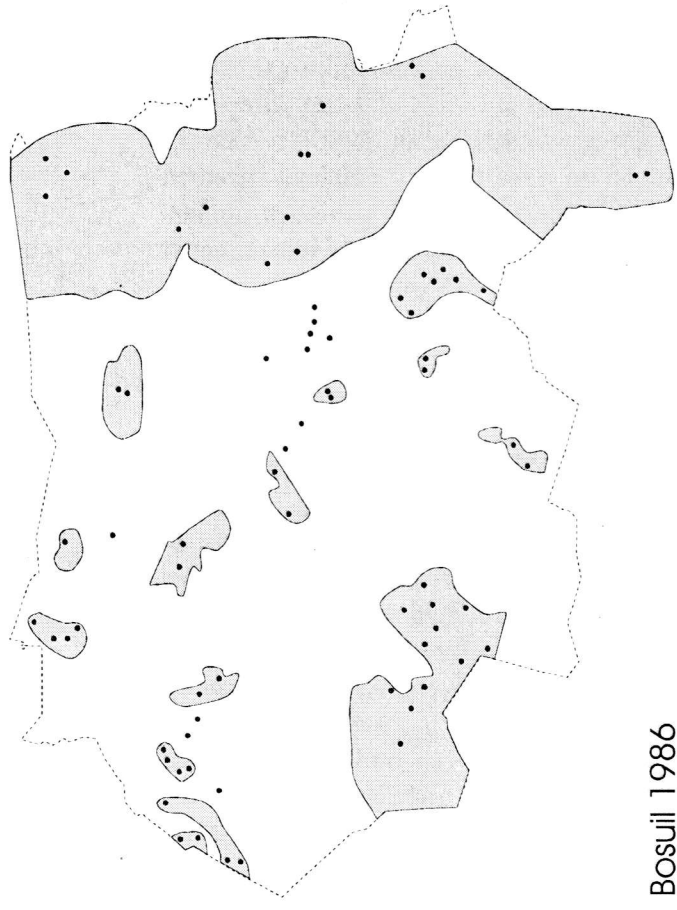
tariseren en omdat er duidelijke aanwijzingen waren dat hij zich aan het uitbreiden was. De inventarisatie in 1986 leverde 71 territoria op. (Zie figuur 5) Helaas zijn toen maar een beperkt aantal gebieden onderzocht: alleen de grotere en de interessanter lijkende gebieden. (Voor de onderzochte oppervlakten zie bijlage 1a) Maar toch was iedereen tevreden over de inventarisatie. En er werd dan ook besloten deze elke 5 jaar te herhalen.

In 1991 werd er weer een inventarisatie gehouden. Het was in de tussenliggende jaren duidelijk geworden dat de soort het niet zo nauw meer nam met zijn biotoop. Van een keuze voor ouder bos en dan nog liefst loofbos met holle bomen, was de Bosuil in de Kempen overgegaan op 'bos'. Elke soort bos is goed. Zijn er geen holle bomen dan is een oud kraaiennest of een konijnenhol ook goed genoeg.

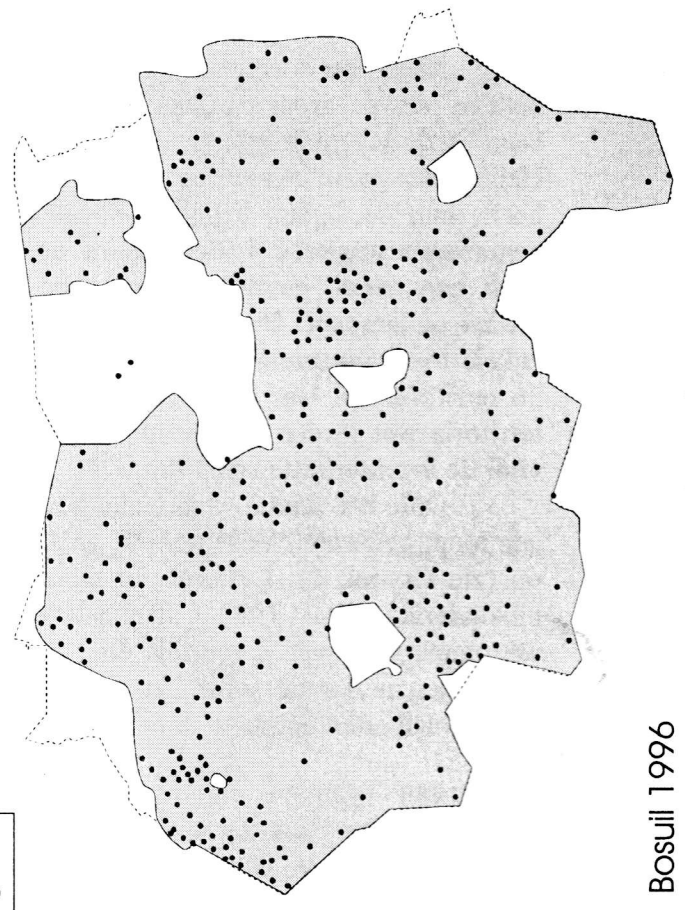
Daarom werd er toen voor het eerst in de handleiding op aangedrongen, om niet alleen de grotere en interessantere bosgebieden te onderzoeken. Ook de kleinere gebieden en de naaldhoutakkers moesten

Grafiek 1: Territoriale Bosuilen per jaar tot en met 1985, voornamelijk gebaseerd op losse waarnemingen.

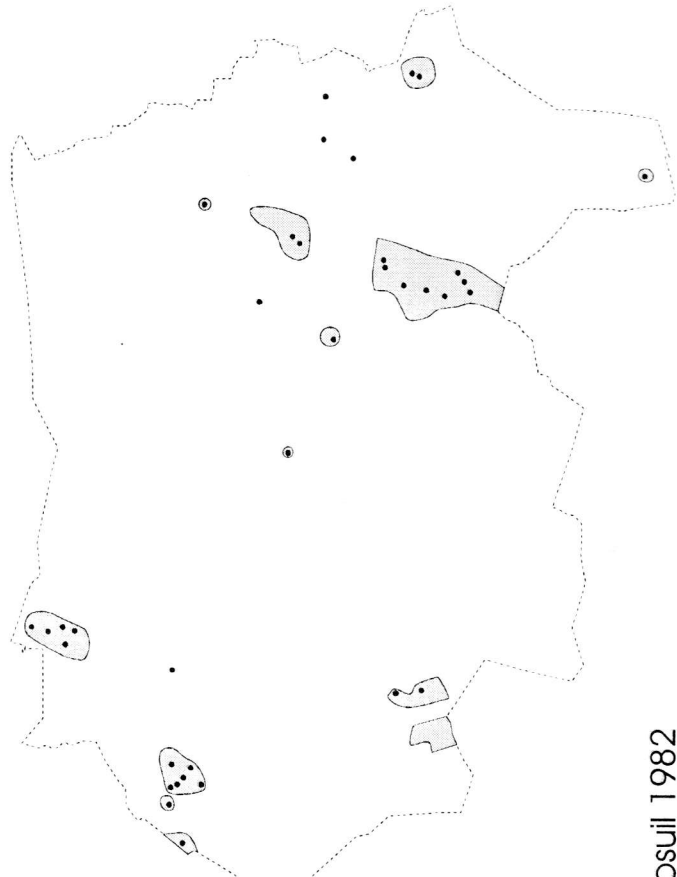
Bosuil 1986

Bosuil 1996

• territorium
▭ onderzocht gebied

Figuur 7

Bosuil 1982

Bosuil 1991

de Blauwe Klauwier 23 no.2 (1997)

geïnventarieerd worden. Want de soort breidde zich zo sterk uit dat ook deze 'mindere' biotopen bezet werden. In totaal werden er in 1991 182 territoria vastgesteld. (Zie figuur 4) Dit was een overweldigend en toen niet verwacht resultaat.

Om de toename nog duidelijker te maken wat cijfers. 285 km² werd er zowel in 1986 als in 1991 geïnventarieerd. In dit gebied werden er in 1986 57 territoria vastgesteld tegen 111 territoria in 1991, bijna een verdubbeling. Deze stijging toont de enorme toename in de grotere, 'geschiktere' bosgebieden, want alleen die zijn in 1986 geïnventarieerd.

In 1996 is de meest complete inventarisatie uitgevoerd. Ook nu is er bij de inventariseerders op aangedrongen om echt het hele gebied te inventariseren. Want een soort die zich zo sterk uitbreidt, zal ook steeds meer zijn grenzen gaan verleggen als het om zijn (broed)biotoop gaat. Er werden maar liefst 367 territoria vastgesteld, wat ook nu toch wel iets boven de verwachting lag.

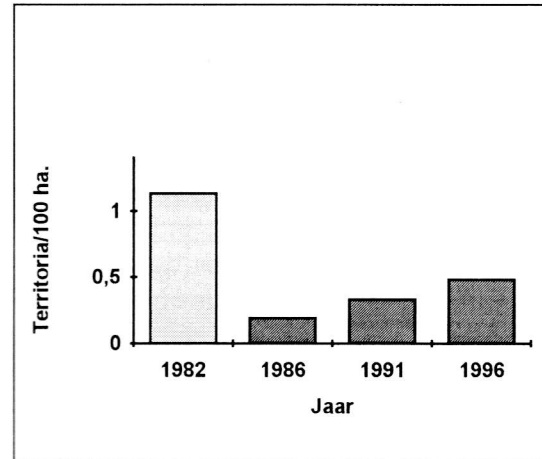
In 1996 werd 530 km² geïnventarieerd die ook in 1991 was gedaan. Daar werden in 1991 171 territoria vastgesteld tegen 268 in 1996, nog een toename van ruim 50%. Deze laatste cijfers zeggen het meest over de toename die de soort door heeft gemaakt in het totale gebied. In beide jaren zijn namelijk ook de marginale biotopen meegenomen in de inventarisatie. En hier heeft de uitbreiding nu ook plaats gevonden (vergelijk figuur 3 met figuur 4). We zien dan ook dat in 1996 de dichtheid in de grotere boscomplexen nog wat groter wordt, maar dat ook de witte vlekken opgevuld worden. De Bosuil is nu de kleine bosjes in het agrarische landschap aan het bezetten. Mogelijk dat hij evenals in andere delen van Nederland solitaire broedbomen of boerschuren gaat koloniseren.

De ontwikkeling samengevat

Het resultaat van de drie grote inventarisaties laat een toenemende dichtheid van de Bosuil in de Kempen zien. In tien jaar is deze met 150% toegenomen tot ongeveer 0,5 paar per 100 ha. De hoge dicht-

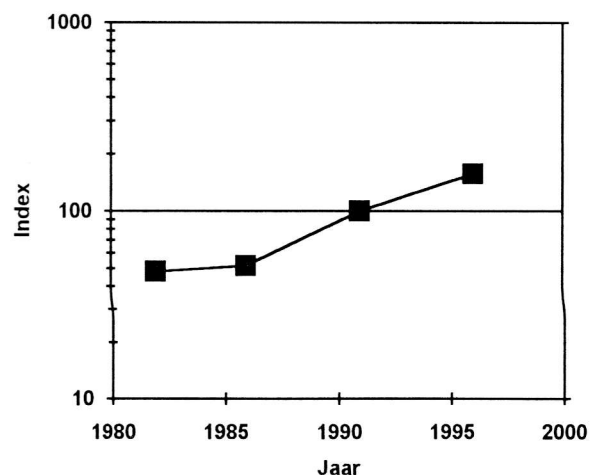
heid van 1982, toen alleen min of meer optimaal gebied is bezocht, wordt (nog) niet gehaald (Grafiek 2).

Grafiek 2: Dichtheid van de Bosuil in de verschillende inventarisatiejaren, uitgedrukt als het aantal vastgestelde territoria per 100 ha. geïnventarieerd gebied.

Door de verschillen in geïnventarieerde oppervlakte en biotopen tussen de jaren, is een vergelijking van de dichtheden zoals in Grafiek 2 niet helemaal representatief. Beter is het om een index te berekenen, uit de ontwikkeling van de stand in het gebied wat bij twee opeenvolgende inventarisaties is onderzocht. Dus het gebied wat

Grafiek 3: Indexverloop van de Bosuil in de Kempen van 1982 tot en met 1996 (1991=100). Logaritmische schaal op y-as!

zowel in 1982 als 1986 is gedaan levert een bepaalde toename, net als het gebied wat zowel in 1986 als in 1991 is bezocht, enz. Het verloop van deze index (Grafiek 3) vertoont de grootste toename tussen 1986 en 1991, maar ook nog een behoorlijke stijging in 1996. Het lijkt erop dat de populatiegroei nog niet is afgelopen.

Wat is de mogelijke oorzaak voor deze uitbreiding ?

Hadden we dit precies willen weten, dan zou er naast het vaststellen van de territoria ook onderzoek op de broedplaatsen (plaats en reproductie) en de voedselsituatie in diverse gebieden hebben moeten plaatsvinden. Dit zijn namelijk twee belangrijke factoren die de omvang van een populatie kunnen bepalen.

Dat onderzoek is echter niet gebeurd. Het vaststellen van een territorium is eenvoudig, het vinden van een nest en het vaststellen van het menu daarentegen niet. Toch wil ik een hypothese opstellen over de toename van de soort.

De Bosuil stond bekend als een soort die zich voornamelijk ophield in de 'betere' bossen, ouder en voorzien van genoeg hopen waar in gebroed kan worden (Mooy 1983). Daar het areaal 'beter' bos in ons werkgebied te verwaarlozen is, zou de soort nog steeds een vrij zeldzame verschijning moeten zijn. Uit de inventarisaties zoals deze zijn gehouden blijkt het tegendeel. Dus moet de verklaring hiervoor elders liggen. Mijns inzien heeft de voedselsituatie in onze bossen niet echt een invloed gehad op de toename van de soort. De Bosuil is een opportunist als het over zijn eten gaat. Als echte bosvogel zal hij zijn prooien in een besloten landschap zoeken. Hij jaagt dan ook weinig in het open agrarische landschap. Zijn menu bestaat eigenlijk uit alles wat hij tegen komt en te pakken kan krijgen. Van kevers, muizen tot grotere vogels en zoogdieren als Holenduiven en Eekhoorns. De voedselsituatie zal alleen mee gaan spelen bij een maximale bezetting en zal dan verantwoordelijk zijn voor de fluktuaties in de verschillende jaren.

Hij is echter niet alleen een opportunist als het over zijn eten gaat maar dit geldt nog veel meer als het over zijn broedplaats gaat. Als hij het alleen zou moeten hebben van grote hopen die door inrotting ontstaan of door de hopen die Zwarte Spechten maken dan was het aanbod te klein om zo'n uitbreiding te verklaren. Daarom is het duidelijk dat de soort zich heeft aangepast aan zijn woonomgeving. Zoals al eerder genoemd is er meer bos gekomen (erg belangrijk natuurlijk) en is de gemiddelde leeftijd van dat bos ook sterk toegenomen. Maar zonder flexibiliteit bij het kiezen van de broedplaats, zou zo'n hopen-arm bos als de Kempische bossen zijn, voor de Bosuil nog niet veel opleveren. Dat is dan ook volgens mij de sterke kant van de Bosuil geweest in de laatste tientallen jaren. Niet meer kritisch zijn als het over broedplaatsen gaat.

Ik heb in geen enkel jaar gericht naar nesten gezocht, maar in de loop der jaren vind je toch her en der wel eens een nest of hoor je via via dat er ergens een Bosuil heeft gebroed. Tijdens de inventarisatie van 1986 werd er al een Bosuil gemeld die in een oud kraaiennest broedde. Later zijn er nog meer Bosuilen broedend op een open nest gevonden. Ook kwamen meldingen binnen van Bosuilen die in konijnpijpen hun broedsel groot brachten. En uiteraard die in natuurlijke hopen, spechtenhopen of in nestkasten broedden. Bovendien was er een broedpoging in een schoorsteen en ook in een gesloten hoogzit.

Dat de Bosuil toch graag in holtes broedt, blijkt wel uit het feit dat als men een nestkast in een bosgebied ophangt, deze vrijwel meteen wordt gekoloniseerd. Dit is ook een aanwijzing dat er te weinig goede holtes beschikbaar zijn. Maar dat is voor de soort geen beletsel gebleken om zich gigantisch uit te breiden. Het creatief zijn in het vinden van een broedplaats heeft de Bosuil in ieder geval geen windeieren gelegd.

Nawoord

Een verslag zo laat uitbrengen heeft naast een heleboel nadelen ook nog wel een voordeel. Een daarvan is, dat er over het broedseizoen '97 al weer cijfers beschikbaar zijn. Toen ik de resultaten van '96 onder ogen kreeg dacht ik dat we de grootste uitbreiding wel achter de rug hadden. Maar bij inventarisatie van een drietal gebieden (Buikheide, Peelsche Heide, beide bosgebied en Reusel-west, kleine bospercelen in agrarisch landschap) blijkt dat de soort toch nog sterk toeneemt. Bij de kleine percelen bos in het agrarisch landschap lag dit geheel in de lijn der verwachtingen. Maar voor de middelgrote bossen als Buikheide en Peelsche Heide had ik niet zo'n toename, $\pm 50\%$ in 1 jaar, verwacht. Mogelijk is dit nog een gevolg van het goede muizen jaar 1996 en dus een natuurlijke fluctuatie. Maar misschien is het ook blijvend en kunnen we zeggen dat voor bos, ongeacht de grootte, een gemiddelde van 2 territoria / 100ha aangehouden kan worden.

Eigenlijk is dit alleen vast te stellen door over een aantal jaren gewoon weer een bosuilen-inventarisatie te houden, maar dan zijn we zeker al in de volgende eeuw aanbeland!

Dankwoord

Een inventarisatie van zo'n groot gebied is natuurlijk niet alleen te doen. Zoals gebleken is, zelfs nog niet voor één werkgroep. Daarom wil ik iedereen die op enigerlei wijze heeft meegeholpen aan deze inventarisatie bedanken voor hun hulp.

Speciaal echter Tom Heijnen die in het verleden al zijn archief heeft opengesteld voor oude waarnemingen en die de fantastische kaarten bij dit verslag heeft gemaakt.

Literatuur

Anonymus 1966? Landgoed De Utrecht.

Bijlsma, R.G. 1992. De broedvogels van het Leenderbos en omgeving in 1991. SOVON rapport 1992/01, SOVON Beek-Ubbergen.

Van Dijk, A.J. 1996. Broedvogels inventariseren in proefvlakken (handleiding Broedvogel Monitoring Project). SOVON, Beek-Ubbergen.

Van Erve, F.H.J. et al. 1967 Avifauna van Noord Brabant. Van Gorcum, Assen.

Heijnen, T. 1981. Waarom zijn Bosuil, Boomklever en Appelvink in Oost-Brabant zo schaars? Roodborsttapuit 11:18-23.

De Jong, A. en A. Tamis. 1996. De verspreiding en de opkomst van de Bosuil. De Graspieper 16(1) :25-31

Koning, F.J. en G. Baeyens. 1990. Uilen in de duinen. Stichting uitgeverij KNNV, Amsterdam.

Melde, M. 1984. Der Waldkauz. Die Neue Brehm Bücherei.

Mooy, J.H. 1983. De Bosuil. Kosmos B.V. Utrecht.

Post, F. en J.P. Ongenae. 1990. Over de boomklever en andere zware jongens. Vogels in Midden-Brabant: 34-40. Oisterwijk.

Redpath S.M. 1994. Censusing Tawny Owls *Strix aluco* by the use of imitation calls. Bird Study 41: 192-198.

SOVON. 1987. Atlas van de Nederlandse vogels. SOVON, Arnhem.

Texeira, R. 1979. Atlas van de Nederlandse broedvogels. Natuurmonumenten, Amsterdam.

Vogel, R.L. 1995. Broedvogels van de Boswachterij Eersel/De Kempen en de Cartierheide in 1995. SOVON-rapport 1995/08. SOVON, Beek-Ubbergen.

Wouters, P. 1987. Kempische Bosuil-inventarisatie 1986. De Blauwe Klauwier 13(1): 1-6.

Wouters, P. 1992. De Bosuil in de Kempen in 1991: een successtory. De Blauwe Klauwier 18(4): 10-15.

BIJLAGE 1: DE INVENTARISATIES IN CIJFERS GEVANGEN.

a) Hoeveelheid onderzocht gebied in de diverse jaren.

1982 - 27,5 km² (Baest, Tulder, Houtvesterij De Utrecht, De Hertgang, Meelakkers, Ten Vorsel, Grote Cirkel e.o., De Pan, Leenderbos)

1986 - 311 km²

1991 - 538 km²

1996 - 761 km² (Alle bebouwing is hier beschouwd als niet geïnventariseerd. In de jaren '86 en '91 zijn alleen Eindhoven, Veldhoven en Valkenswaard/Dommelen beschouwd als niet geïnventariseerd. Dus het werkelijke aantal km² zal iets lager uitvallen voor die jaren.)

b) Aantal territoria in de onderzochte gebieden voor de jaren 1986, 1991 en 1996 in vergelijking met het aantal bekende territoria in deze gebieden tot en met 1985.

1986	71 terr.	Totaal 1985	58 terr.
1991	181 terr.	Totaal 1985	65 terr.
1996	367 terr.	Totaal 1985	66 terr.

c) Vergelijking van het aantal territoria in gebieden die zowel in 1982 als in de jaren 1986, 1991 en 1996 zijn onderzocht.

onderzochte oppervlakte in beide jaren	jaar	aantal territoria	jaar	aantal territoria
24 km ²	1982	29	1986	31
27 km ²	1982	29	1991	48
27.5 km ²	1982	31	1996	58

d) Vergelijking van het aantal territoria in gebieden die zowel in 1986 als in de jaren 1991 en 1996 zijn onderzocht.

onderzochte oppervlakte in beide jaren	jaar	aantal territoria	jaar	aantal territoria
285 km ²	1986	57	1991	111
288 km ²	1986	68	1996	182

e) Vergelijking van het aantal territoria in gebieden die zowel in 1991 als in 1996 zijn onderzocht.

onderzochte oppervlakte in beide jaren	jaar	aantal territoria	jaar	aantal territoria
530 km ²	1991	171	1996	268

EKKERSWEIJER 1996

PEER BUSINK

De ene wand en zandbakkenzand

Er zijn dingen die elk jaar weer terugkomen, wanneer je een kunstmatig natuurproject in stand wilt houden. Denk aan de nestkastprojecten. Aan het eind van de winter moeten steeds weer mensen opgetrommeld worden om de nestkasten schoon te maken, de kapotte vervangen door nieuwe en vervolgens moeten ze in de broedtijd enige malen gecontroleerd worden. Steeds weer een geregeld en gemobiliseerd van vrijwilligers.

Zo ook de oeverzwaluwwallen. De nestholtes moeten na de winter worden geschoond en weer opgevuld worden met vers zand. Er wordt dan ook gepoogd om het hele voorfront weer een "vers afgegraven" aanzicht te geven. Het verse zand werd voorheen uit een nabijgelegen naaldbos gehaald. Dit "klapzand" werd gebruikt om de gaten te vullen. Alhoewel kosteloos beviel ons dit zand steeds minder. De zandkorrels hadden een te kleine bindingskracht. Door dit ontbreken ervan, werd duidelijk zichtbaar wanneer de ouden de jongen gingen voeren. De ingang van zo'n nestholte wordt dan veelvuldig gebruikt en al gauw verandert de ovale contour van de nestgang tot een rond gapend gat. Niet dat de ouden er erg veel last van schenen te hebben, want sommige "tunnelingen" werden opnieuw gebruikt voor een tweede legsel. Maar ja, de esthetica wil ook wat, zo'n groot rond gat benadrukt dan teveel het kunstmatige van de wand.

Vorig jaar werd het "columbusei" ontdekt: zandbakkenzand, dat leek het wel te zijn, met die bindingskracht kunnen immers zandkastelen gebouwd worden. Bij de zandboer ± 1½ m³ ervan gekocht (toch gauw 20 volle kruiwagens). Omdat de paasdagen (en vakantie) begin april vielen, en druk, druk, druk... waren we met het 'weer in orde brengen van de wand' aan de late kant. Een ongeschreven wet voor ons is, dat dit moet gebeuren op de laatste za-

terdag van maart. Onze ervaring is dat de eerste Oeverzwaluwen gewoonlijk zo eind tweede, begin derde week van april arriveren, dus 10 april moest nog kunnen.

Vroeg terug

Toen we bij de wand kwamen, vlogen er meteen 2 Oeverzwaluwen uit de wand, boven ons cirkelden er 21 in de lucht. Hoe was dat nou mogelijk! Meteen ga je dan naar verklaringen zoeken waarom ze zo plotseling en veel eerder terug zijn. Er heerste toen wekenlang een "bovenstroom" uit het oost-zuidoosten. In die "meewind" zullen ze dan wel meegelift zijn, en hadden ze ons nu schaamteloos voor het blok gezet.

Dualistische gedachten doemden op. Aan de ene kant niets doen en vanaf de observatieplaats tegen die grote onnatuurlijke gaten aan moeten kijken, de andere nog te graven gaten zullen later in de voertijd ook dit aanzicht krijgen. Aan de andere kant vertrouwen op het opportunistische karakter van deze vogelsoort en de gehele wand voorzien van het "veel betere" zand, waardoor het geheel een mooi en vers afgestoken uiterlijk zal krijgen en met dit betere zand zullen de vogels er ook hun voordeel mee doen.

Voor dit laatste werd gekozen. Na 3½ uur goed doorwerken was één wand "gefacelift" en had het aanzien gekregen van een pas afgekalfde buitenbocht van een riviermeander. De andere wand, die voor Oeverzwaluwen tot nu toe een veel mindere betekenis heeft, zou later in de week aan de beurt komen.

Twee dagen later zag ik vanaf de observatieplaats dat er zwaluwen voor en boven de wand vlogen en dat er enkele exemplaren tegen de nestholtes hingen. Een geruststellende gedachte, want stel je eens voor, dat je ze met de goed bedoelde ingreep toch verjaagd zou hebben.

Verlaten

Een dag of vijf later ging ik weer kijken, benieuwd naar de vorderingen. Ondanks de autosnelweg in de directe nabijheid, was het vóór mij doodstil. Geen zwaluw te zien of te ontdekken. Niets. Ook niet toen ik daar het "gebruikelijke" rondje gelopen had. Met de lieslaarzen aan naar de wand gelopen om ter plekke te kijken of er iets te zien was dat hun verdwijning kon verklaren. Alles leek goed te zijn, er waren geen voetsporen voor de wand te zien. Aan 15 nestholtes waren krabsporen te zien.

Maar waarom waren ze dan verdwenen? Waren we dan toch onverstandig geweest om de nestholtes te vullen toen ze al gearriveerd waren? Is het zand vervuild geweest? In ieder geval niet met olie, want het zand rook naar mijn mening naar hoe zand moet ruiken, dus eigenlijk naar niets.

Het was raadselachtig en abrupt, maar het feit lag er. Dat je natuurlijk gedrag van vogels door aanpassing van omstandigheden kunt beïnvloeden, maar dat je nooit je wil kunt opleggen en dat ze elders een betere locatie hebben gevonden, waren de berustende gedachten waarmee ik het moest doen. Trouwens de wanden hadden de afgelopen vijf jaar toch hun dienst bewezen. De eerste drie jaar zijn ze zelfs de enige broedlocatie van Zuidoost-Brabant geweest. De laatste twee jaar zit de oeverzwaluwpopulatie landelijk gezien toch weer in de lift.

Een echte wand

Op een avond begin juni belde Gerrit Vink mij op en vertelde dat hij de kolonie gevonden had. Op $\pm$ 900 meter verder, was aan de Castiliëlaan een zanddepot van de gemeente Eindhoven. Door recente afgraving van dit depot was over ruim 100 meter lengte een steile wand ontstaan van $\pm$ 5 meter hoog. In de bovenste regionen van deze wand hadden zich twee kolonies gevestigd. De gedachte van: "tegen zo'n kolossale wand kan een nietig kunstwandje niet concurreren en als ik Oeverzwaluw was dan had ik ook voor deze wand gekozen", spoelde het eerder gemaakte verwijt grotendeels weg.

Ongeveer 50 meter verder werd echter met een loader zand uit de wand geschraapt. Dit zand werd in grote zandvrachtwagens gestort. Wanneer een volle vertrok, arriveerde een lege. Langs de autosnelweg A2 ter hoogte van de Mispelhoef was een nieuw crematorium gebouwd. Aan de kant van de autosnelweg moest nog een grote geluidswal aangebracht worden. Voor deze geluidswand was bijna al het zand nodig van dit zanddepot. "Over enkele weken moet de geluidswal er liggen" zeiden de mensen die daar aan het werk waren.

Met deze wetenschap heb ik de verantwoordelijke persoon opgebeld. Hij was niet op de hoogte van de aanwezigheid van de oeverzwaluwkolonies. "Vrijdag ben ik op locatie, en dan zullen we er verder over praten" zei hij. Bij het aanschouwen van de kolonies was hij erg begaan met het lot ervan en vond het bijna onmenselijk om de kolonie af te graven. Maar ja, de planning van die geluidswal was al vóór deze kolonie gemaakt en uitstel kost geld. "Aanstaande dinsdag hebben we werkoverleg en zullen we het er binnen de staf over hebben", beloofde hij.

Toen hij wegging heb ik gezegd dat ik een brief zou schrijven naar de gemeente Eindhoven, om hen te verzoeken deze kolonie te sparen. Ook zei ik tegen hem, dat Vogelbescherming Nederland vorig jaar een gemeente had weten te overtuigen, met de wet in de hand, om de afgraafwerkzaamheden bij een oeverzwaluwkolonie voor een tijd te stoppen.

De brief lag maandag bij de gemeente op de mat. Dinsdagavond werd ik opgebeld door iemand van de gemeente met de mededeling dat men besloten had om de kolonie te sparen en aan de achterkant zand weg te halen. Zou men zand tekort komen, dan zou dat zand elders worden gehaald. Hulde aan de heren Gijsbers en Verheijen van de Dienst Openbare Werken.

Bescherming

Boven op de zandwand waren diepe spleten ontstaan. Bij de eerste de beste

regenbui zouden die spleten verder uitschuren waardoor gedeeltes van de wand, waar de Oeverzwaluwen hun nestingen hadden, onherroepelijk zouden instorten. Van de bouw van de oeverzwaluwwand Ekkersweijer had ik nog een rol landbouwplastic over. Dit plastic werd over de spleten uitgelegd en afgedekt met een laag zand.

Naar onze mening hebben de Oeverzwaluwen hun broedsels zonder verdere menselijke tussenkomst groot kunnen brengen. Waarschijnlijk zijn ook het bord (op onze aanwijzing) "Pas op, instortingsgevaar" onderaan de wand, en het bord "Verboden toegang" met een aangebrachte omheining hier debet aan.

Op afstand hebben Ton Geerts en Guus Nas de verrichtingen van de kolonies met de telescoop regelmatig gevolgd. Met hun telresultaten en met de metingen van elke gatdiepte die Guus en ik na de broedtijd uitgevoerd hebben (hierbij werd steeds gekeken of achterin de nestholte nestmateriaal lag), hebben we naar onze mening een betrouwbaar beeld gekregen van het aantal broedsels.

Intussen hadden toch vijf paartjes de keuze gemaakt om in "onze" wand aan de visplas van Ekkersweijer hun broedsel groot te brengen. Dus toch goed zand. Ook een Koolmees is dit jaar weer bewoner geweest van deze wand.

Het allerlaatste jong

Aan de Castiliëlaan waren op 2 september nog twee nestholtes bezet, op 4 september nog één. Het leek er verdraaid veel op dat de vier grote jongen vooraan in de nestholte, gevoerd werden door drie adulten. Op 5 september was ik getuige van het uitvliegen van het allerlaatste jong van het laatste nest. De andere jongen waren al uitgevlogen, ik kon ze onderscheiden aan hun wat houderige vlucht en aan het feit dat ze in de lucht gevoerd werden.

De ouders vlogen op geregelde tijden voor de nestopening heen en weer waarin het laatste jong zat, zonder het te voeren. Plotseling waagde het de sprong. Zijn vleugelslag was nog ongecontroleerd.

Hij won toch snel hoogte, één keer leek het erop dat hij in de lucht "voorover viel". De twee ouders die dicht bij dit laatste jong meevlogen, leken hem met luid gekwetter aan te moedigen. Ze vlogen eigenlijk meteen weg van het nest richting het zuiden. Algauw was het stil, geen zwaluw meer te zien of te horen. Echt het einde van weer een broedseizoen.

In oktober werd ik opgebeld door iemand van de gemeente Eindhoven, "of ik het goed vond, in verband met die oeverzwaluwkolonie, dat de resterende zandwand nu afgegraven zou worden". Lief hè!

De andere wand

Tijdens de inspectie na de broedtijd kon worden waargenomen dat aan twee nestopeningen krabsporen aanwezig waren.

Aan het begin van de zomervakantie is het interieur van de vleermuiskelder ingrijpend veranderd. De reden hiervoor was dat de laatste jaren door droge zomers maar toch vooral door de aanwezigheid van de waterplas Aquabest het grondwater aanmerkelijk gedaald was. Zoals bekend kan de vochtigheid van het interieur van een vleermuisoverwinteringsplaats niet hoog genoeg zijn. Daarom is bij elk betonnen element (er zijn er acht) op de tussenaden een drempel van ca. 30 cm hoogte gemetseld. Op deze drempels is op 2/3 van de breedte een muur gemetseld die tegen het plafond aansluit. Bij elk volgend element verspringen de muren waardoor je zig-zaggend door de "mangaten" naar achteren kunt lopen. De gedachte achter deze werkzaamheden was, dan wanneer er genoeg regen zou vallen, dit water over de drempels de kelder binnenstroomt. Wanneer buiten het waterpeil zal zakken zal door de drempels het water in elk compartiment tegengehouden worden waardoor de kelder voor een lange tijd verzekerd zal zijn van een goede vochtigheid.

Tot begin oktober bleef echter voldoende regenval uit, waardoor de kelder een onaantrekkelijk winterverblijf zou blijven. Toen de brandweer van Son gebeld, of die nu eens i.p.v. een kelder leegpompen nu een kelder wilde volpompen. De volgende

vrijdagavond kwamen ze met groot materieel en pompte bijna 6 m³ water in de compartimenten (ca. 300 emmers!). Bij de controle in januari (3 maanden later) was in de achterste drie compartimenten nauwelijks water verdampt. Ik heb toen geen vleermuizen waargenomen (andere jaren wel), wel telde ik vijf Kamsalamanders. Tussen stapeltjes losliggende stenen kunnen er nog meer gezeten hebben en ook andere soorten amfibieën. In het verleden zijn bij winter-controles drie soorten salamanders, padden en bruine kikkers waargenomen. Om niets te verstoren heb ik de stapels stenen niet onderzocht.

Resultaten

Ekkersweijer

Wand I: 5 broedsels

gemiddelde nestgang-diepte: 76 cm

verdeling: 2 in de 1e rij, 2 in de 2e rij en 1 in de 3e rij

Castiliëlaan:

48 broedsels

	<i>Aantal gaten:</i>	<i>Gem. diepte:</i>	<i>Gem.hoogte ¹⁾</i>
Linker kolonie	9 zonder broedsel	45 cm	39 cm
	9 met broedsel	61 cm	45 cm
Rechter kolonie	11 zonder broedsel	68 cm	85 cm
	37 met broedsel ²⁾	58 cm	60 cm

¹⁾: Gemiddelde hoogte onder de rand

²⁾: 2 broedsels in dezelfde nestholte, is totaal 39 broedsels

DOORGEBLADERD

TONNY VAN DER VLEUTEN EN HANS HERMANS

In deze rubriek worden de interessantste nieuwtjes en artikelen uit andere vogeltijdschriften aangetipt. Op deze tijdschriften heeft de VWG De Kempen een abonnement. Alle leden kunnen deze lenen.

Sovonnieuws nr. 1 maart 1997:

- oproep om op Grote Karekieten te letten, al dan niet geringd.
- rapport over de nestplaatskeuze van Gierzwaluw en Boerenzwaluw is uit en te bestellen bij Vogelbescherming.
- let op gestempelde rui-veren van Buizerd.

Limburgse Vogels nr.1 1997:

- 5 artikelen over vogelinventarisaties aan de Maas.

Peregrijn nr.3 febr. 1997:

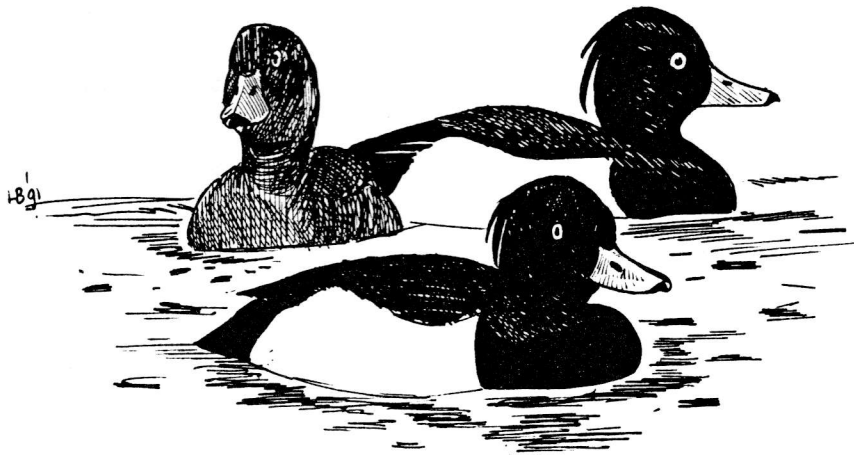
- artikel over roofvogels en uilen in 1996. Van de 1017 dode vogels werden 416 stuks in Brabant gevonden. Ger van den Oetelaar ontdekte dat minstens de helft van de paartjes Haviken in de Meierij bestaat uit jonge vogels. Normaal zit een paartje 15 jaar in hetzelfde territorium. Aangezien de oude paren verdwijnen zit er iets niet goed.

't Hupke nr 87 1997:

- 23 broedgevallen van de Kerkuil in 1995 in West-Brabant. Deze werden vooral in het zuiden vastgesteld, het noorden en de noordwesthoek zijn opvallend leeg.

Vogeljaar nr 6 1996:

- artikel over roofvogels als wintergasten in de Flevopolders (met leuke foto's).
- twijfels aan succes herintroductie Zeearenden in Schotland.
- broedgevallen Zwarte Zwaan in Nederland.

KNIPSEL KRANT

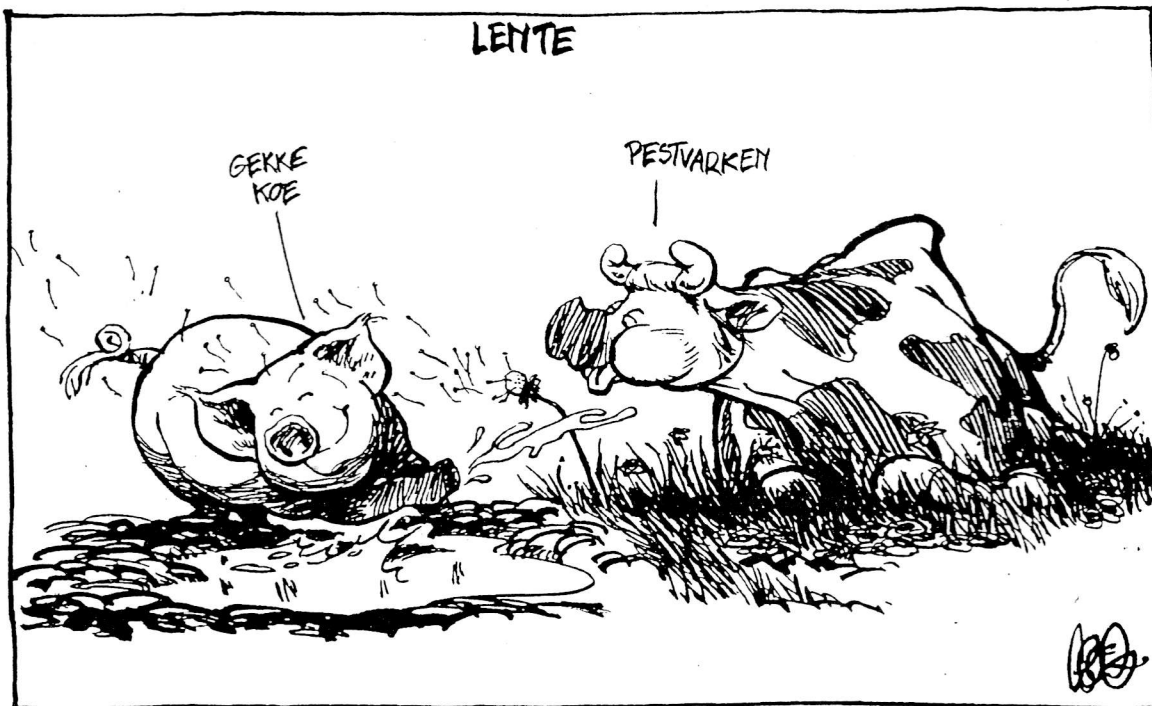

Knipseladres: SANSOVINOSTRAAT 24, 5624 JK EINDHOVEN.

Samenstelling: HUBB KNUBBEN

jos collignon

de Volkerkrant
4 april '97

De overvolle agenda van zangvogels

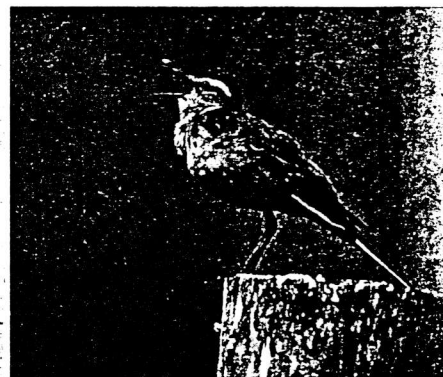
Zie komen er weer aan, de geveulde zangers van het levenslied. Als vanouds hebben ze in Zuid-Europa of in Afrika overwinterd en nu beginnen ze weer aan een lange tournee in heel het land staan de ontvangstcomité's al klaar om de zangertjes hartelijk te verwelkomen. De waarneming van de eerste fitis, boerenzwaluw, zwarte roodstaart of blauwborst is een feestelijk moment. De melodien die ze over het landschap verspreiden, zijn meer dan welkom, zeker op het Brabantse zand. In de winter is de programmering van het natuurtheater op het Brabantse zand altijd mager, daar doet een vroeg vocaal optreden van merel, roodborst, lijstjer of winterkoning niets aan af. De witte kwikstaart, overigens geen echte trekker, heeft zich vanaf half februari weer laten zien en de roodborstspuit was zo te horen eind februari al op volle sterkte terug. De tijtjaf, overwinterend aan deze of gene zijde van de Middellandse Zee, eigenlijk de eerste lentebode, was

er dit jaar vroeg bij. De Deurnese bioloog Boena van Noorden hoorde hem op 1 maart bij Grubbenvorst voor het eerst weer, een nieuw record voor hem. Op 7 maart liet de tijtjaf z'n naam, *tijtjaf-tijtjaf*, opeens massaal aan alle kanten in Brabant horen; ik heb daar links en rechts opgetogen verhalen over gehoord. Misschien is de zwarte roodstaart net terug, het is z'n tijd. Wie wordt de volgende? Het zal de fitis wel zijn. Maar wanneer? Morgen? Overmorgen? Aanstane zaterdag? Vorig jaar is het eerste exemplaar van de fitis in de Kempen op 29 maart waargenomen. Voor het gemak geef ik ook andere aankomstdata van

eerste exemplaren per soort, zoals vorig jaar opgetekend door leden van de vogelwerkgroep De Kempen. Boerenzwaluw: 30 maart. Gele kwikstaart: 31 maart. Oeverzwaluw: 3 april. Boompieper: 7 april. Zwartkop: 9 april. Gekraagde roodstaart: 10 april. Huiszwaluw: 12 april. Koekoek: 13 april. Grasmus: 20 april. Nachtegaal: 21 april. Sprinkhaanrietzanger: 21 april. Kleine karekiet: 21 april. Gierzwaluw: 22 april. Tuinfluiter: 26 april. Wielewaal: 26 april. Braamsluiper: 29 april. Spotvogel: 6 mei. Bosrietzanger: 20 mei. Nachtzwaluw: 30 mei. Zeker, het is een overvolle agenda. Maar de data staan geenszins vast. Ze geven alleen een indruk. Vogels laten zich niet vast pinnen. Koude winden uit het noorden kunnen een snelle aankomst tegenwerken en verstoren. Het gebeurt dat vroege exemplaren onderweg een stukje terugvliegen. Sterker, de eerste aankomstdata per soort kunnen per jaar wel een week verschillen. Overigens houdt de ene soort zich meer aan gemid-

delde data dan de andere. Voor de duidelijkheid vermeld ik daarom de gemiddelde eerste aankomstdata van een aantal soorten, zoals vermeld in de vorig jaar verschenen 'Wegwijzer voor aankomende vogelaars' van de Brabantse publicist Vic Langenhoff. Het zijn gemiddelden die Langenhoff, zelf een deskundig vogelaar, over de laatste tien à twintig jaar berekend heeft. Roodborstspuit: 9 maart. Tijtjaf: 10 maart. Zwarte roodstaart: 27 maart. Fitis: 28 maart. Boerenzwaluw: 3 april. Blauwborst: 6 april. Zwartkop: 8 april. Gekraagde roodstaart: 16 april. Nachtegaal: 21 april. Braamsluiper: 23 april. Grasmus: 24 april. Koekoek: 25 april. Tuinfluiter: 26 april. Gierzwaluw: 29 april. Kleine karekiet: 5 mei. Wielewaal: 7 mei. Spotvogel: 8 mei. Tussen de eerste en de tweede waarneming van een soort kan soms wel een dag of zeven verschil zijn. Of de eerste waarneming van een soort de sterkste exemplaren betreft is de vraag. Het kan ook om exemplaren

• Gele kwikstaart

gaan die dichterbij overwinterd hebben. De hoofdmacht van een soort volgt soms pas een dag of tien later. Zo kwamen de meeste fitissen vorig jaar in de tweede week van april in de Kempen aan en de meeste koekoeken in de derde week van april, al dus de waarnemers van de vogelwerkgroep De Kempen. Männetjes arriveren bijna altijd een dag of veertien eerder dan vrouwtjes, voeg

ik eraantoe. Ze moeten een territorium bezetten en vervolgens een vrouwtje lokken. En jonge vogels? Die arriveren bijna altijd later dan oudere exemplaren, waarschijnlijk een kwestie van ervaring. Tenslotte nog iets over de aard van de zang. Zangvogels vrolijken het landschap op. Ze brengen het landschap dichterbij. Ze maken het landschap intiemer. Vrijkaartjes? Die heb je niet eens nodig.

Eindhovener Dagleb 206 maart '97

Roofvogels

EU
4-1-97

In het Eindhovens Dagblad van dinsdag 28 januari wordt melding gemaakt van massale slachting onder roofvogels in Nederland. Als bestuurslid van Wildbeheereenheid de Zuiderkempen weet ik dat wildbeheereenheden alles doen om deze wantoestanden te voorkomen. Als ons een geval ter ore komt, melden wij dat bij de politie. Als het een jager betreft, zullen onmiddellijk sancties worden genomen.

Minister van Aartsen heeft aangekondigd dat jagers die zich schuldig maken aan roofvogelvervolgung hun jachttakte kwijtraken. De Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging en de wildbeheereenheden onderschrijven dat beleid.

Helaas lopen er binnen de jagerswereld altijd wel een paar patjepeeters rond, die denken dat een roofvogel een concurrent van de jager is. Maar hiermee zijn niet alle jagers veroordeeld. Er zijn in ons land nogal wat lieden die niet jagen en niets met de jacht te maken hebben, maar wel veel belangstelling voor roofvogels hebben: ze vernielen nesten of doden de vogels. Ook het leegroven van nesten om in het buitenland jonge vogels te verkopen komt voor.

De Roofvogel Werkgroep Nederland legt een relatie tussen de op handen zijnde Flora- en Faunawet en de roofvogelvervolgung. Deze wet zou jagers aanzetten of inspireren tot deze vervolgung. Dit is een volstrekt waanzinnige gedachte. Mocht dit verband bestaan, dan is het een extra argument om de wet nog eens goed te heroverwegen. Anders weten we bij het definitief worden van deze wet helemaal niet meer waar we blijven. Maar nogmaals: pure onzin.

TOON SPOORENBERG

Drs. ERIC WANDERS (48) is met ingang van 1 februari benoemd tot directeur van de Vereniging Vogelbescherming. Hij volgt drs J. Wijs op wiens dienstverband na een ziekteperiode is beëindigd. Wanders is bioloog en is altijd in de natuurbescherming actief geweest. Hij werkt al vele jaren bij Vogelbescherming. Zijn laatste functie was hoofd van de afdeling Bescherming. De laatste jaren was hij tevens adjunct-directeur.

VK 6-1-97

Man met honderden dode beschermde vogels gearresteerd

ANP

VK 5/2/97

ZANDEWEER

Een vijftigjarige man uit het Groningse Zandweer is gearresteerd omdat hij honderden dode beschermde vogels en zoogdieren in zijn bezit had. Hij had een volière met zestien opgezette, beschermde vogels. De man had de vogels illegaal in bezit. Hij kon geen preparateurskenmerk overleggen.

Bij huiszoeking trof de politie in een diepvrieskast nog eens 130 dode vogels en acht dode zoogdieren aan: onder andere een bunzing, wezel, hermelijn en een poema.

De politie kreeg vorige week het vermoeden dat de man beschermde, opgezette vogels in zijn buitenkooi had. Zij schakelde de Algemene Inspectie Dienst van het ministerie van Landbouw in waarna vrijdag een inval volgde.

Bij de vogels ging het om beschermde soorten die in Europa in het wild leven. De dode dieren zijn in beslag genomen. De ingevroren exemplaren zijn vernietigd. De opgezette vogels worden bewaard.

Huismussen in de knel

EU
3/10/97

DEN HAAG - Het aantal huismussen in de steden is sinds begin jaren tachtig met 50 tot 60 procent teruggelopen. De stadsvogeltjes bij uitstek lijken vooral te kampen met een tekort aan nestruimte. Dat meldt het Centraal Bureau voor de Statistiek in zijn orgaan Index. De teruggang is geconstateerd op basis van recente 'wintervogeltellingen' die het CBS in samenwerking met Sovon Vogelonderzoek Nederland uitvoert.

Huismussen zijn sterk gebonden aan de bebouwing. Ze nestelen in holtes van huizen en bij voorbeeld onder dakpannen. Door de omvangrijke isolatie van huizen, muren en daken en het gebruik van andere dakpannen is volgens het CBS de ruimte om te nestelen gewoon afgenomen. Het voortbestaan van de mussen, waarvan er meer dan een miljoen in ons land zijn, is overigens niet in gevaar, zo meent het CBS.

Stichting moet 'Faunabeheer' uit naam halen

ANP

VK 21-1-97

AMSTERDAM

De Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Faunabeheer (SWOF) moet op zoek naar een andere naam. De rechtbank in Amsterdam oordeelde donderdag dat de naam te veel verwarring kan opleveren met die van Kritisch Faunabeheer. De twee organisaties hebben volstrekt tegengestelde doelen.

De SKF verzet zich tegen de jacht op dieren, de SWOF propageert die juist. Het is de tweede keer dat de SWOF bakzeil haalt in een conflict over de naam. In december heette de organisatie nog Stichting Actief Faunabeheer (SAF).

De rechtbank vond toen dat Kritisch Faunabeheer zich terecht beklagde over naamsverwarring. Volgens SKF is de stichting die voor de tweede keer aan de haal wilde met haar naamsbekendheid, een mantelorganisatie van de Koninklijke Nederlandse Jagers Vereniging.

Volgens de rechtbank mocht de SKF van de SWOF -voorheen SAF- verwachten dat die bij de keus van een nieuwe naam extra afstand zou bewaren. Dat gebeurde niet. De toevoeging 'wetenschappelijk onderzoek' dekt volgens de rechtbank de lading niet. Het is een zodanig algemene en weinig informatieve omschrijving dat daardoor automatisch de andere elementen van de naam, Stichting en Faunabeheer, belangrijker worden.

Vergiftigde dieren gevonden in Budel

BUDEL - In een bos in Budel zijn een dode vos, buizerd en hond gevonden. De dieren zijn vermoedelijk door vergiftiging om het leven gekomen.

Bij de drie dode dieren lag een kippenbout en een half opgegeten kip. Alle kadavers zijn voor een toxicologisch onderzoek opgestuurd naar het ID-DLO in Lelystad. De politie Cranendonck en de Algemene Inspectie Dienst (AID) hebben het hele terrein onderzocht. Het is nog niet bekend wie de eigenaar van de hond is. Het is een zwart-witte fox, een reu, met een halsband om.

EU 7-2-97

Papegaaien zitten er toch warmpjes bij

VELDHOVEN - Ouwe Jan, de papegaai van middelbare leeftijd die 's zomers tevreden voor portier speelt, zit met deze kou liever binnen. Het terrein van de Stichting Nederlandse Opvang Papegaaien (NOP), aan de rand van de bossen bij Oerle, ligt er enigszins verlaten bij. In het winterverblijf is het echter een drukte van jewelste. Vanuit een tiental kooien kwetteren verschillende soorten papegaaien en kaketoets vrolijk door elkaar. Ninja bungelt intussen ondersteboven in zijn kooi tegen de muur. De zalmroze Molukse kaketoet delfde twee jaar terug het onderspit toen zijn bazinnetje door haar partner voor de keuze werd gesteld: „De vogel eruit of ik”. Ninja verhuisde naar het Papegaaienopvangcentrum, waar hij nu één van de ruim 1200 papegaaien is.

• Tonny van Meegen van de Stichting Nederlandse Opvang Papegaaien in het winterverblijf met Ninja, een Molukse kaketoet.

Tropenhal
De tropische vogels die absoluut geen kou en vorst kunnen verdragen, zitten er warmpjes bij in de grote Tropenhal. De buitenkooien en grote volières op het terrein daarentegen zijn leeg. De bewoners zitten tijdelijk in nachthokken of zijn overgebracht naar het nieuwe winterverblijf, waar ze soort bij soort in diverse kooien zijn gezet.

„Op zich maken ze het prima hoor”, vertelt Tonny van Meegen, initiatiefnemer van de stichting. „Eigenlijk hebben we het 's zomers moeilijker, als vogels door de hitte long- of hartproblemen kunnen krijgen. Nu hebben we vooral te kampen met een gebrek aan goede winterbehuizing. We zagen de zware winter

wel aankomen en daarom is, mede dankzij de Dierenbescherming, dit winterverblijf gebouwd. Maar door de kou en de noodmaatregelen komen veel vogels alsnog in te kleine kooien terecht. Bovendien hebben de meeste exotische vogels toch dat broeierige, tropische klimaat nodig. De lucht hier is te droog.”

Kusten
Verwarming en verlichting

van alle opvangruimtes kosten de stichting ruim 1600 gulden per dag, berekent Van Meegen. „Dat loopt 's winters aardig op. Daar komen maandelijks nog tweeduizend kilo voer en honderden kilo's fruit bij, ook een behoorlijke kostenpost. Gelukkig hebben we naast onze drieduizend trouwe donateurs enkele sponsors en toegewijde vrijwilligers. Die hebben we hard nodig, want we krijgen geen subsidie.”

Over een heel jaar bekeken komen per dag gemiddeld twee vogels het papegaaienopvangcentrum binnen. De piek ligt niet in de winter, maar in het voorjaar, vertelt Van Meegen. „Dan beginnen bij veel papegaaien de hormonen op te spelen, krijgen ze de drang een partner te gaan zoeken. En ja, dan worden ze vaak vervelend en willen mensen ze kwijt.” Hij voegt eraan toe dat veel vogels in het opvangcentrum sniel een partner vinden. „Het zijn net mensen, compleet met gevoelens van haat, liefde en jaloezie. Maar er is wel een verschil: een papegaai blijft zijn partner eeuwig trouw.”

► Zie ook pagina 15: Vogelopvang in Eindhoven heeft volop werk door kou.

E.O. 1 Januari '97

Winter is zelfs winterkoning te streng

Hoe houdt de zeldzame ijsvogel zich in deze koude dagen? Het is een bange vraag. Van hem is bekend dat hij winters met lang aanhoudende strenge vorst moeilijk doorstaat. De sterfte is doorgaans groot. Het is een kwestie van ondervoeding en van een eenzijdig menu. In dichtgevroren wateren kan de ijsvogel, 'de blauwe schicht', geen tol heffen onder visjes. Ervaringen uit het verleden doen het ergste vrezen. Neem de lange winter van '95/'96. Qua populatie ging de ijsvogel de winter goed in. In onderzochte gebieden werden tevoren ongeveer 130 broedparen geteld. Ze hadden een goed broedjaar, met recordaantallen jongen, zo heeft Sovon Vogelonderzoek Nederland in z'n vorige week verschenen mededelingenblad bericht. Maar na de winter bleek de populatie in dezelfde onderzochte gebieden dramatisch te zijn verminderd. Achtien paren waren er nog maar. Als de toestand elders even

erg geweest is, zullen er vorig jaar in heel Nederland minder dan vijftig paren gebreed hebben, aldus Sovon. Ai. Dat is een heel slecht bericht. De grote vraag is nu hoeveel er nog over zijn van die vijftig paren. Bij die vraag blijft het niet, per slot duurt de winter nog lang. Mogelijk staat de ijsvogel nog meer leed te wachten. Een probleem is ook, hij herstelt zich altijd traag. Een voorbeeld. Na een zeer strenge winter als van '62/'63 duurt het ruim tien jaar voordat de soort z'n populatie op het oude niveau teruggebracht heeft. Pas in 1975, na een aantal milde winters, werd met ongeveer driehonderd paren een topjaar bereikt. De strenge winter van '78/'79 decimeerde de stand opnieuw; er was

een sterfte van 75 procent. In de volgende jaren is de populatie geschat op dertig à zeventig. In '81/'82 was het weer raak: de populatie werd gehalveerd. Nee, de ijsvogel doet z'n naam geen eer aan. Dat geldt eveneens voor de winterkoning. De cijfers die Sovon vorige week over hem gepubliceerd heeft, doen ook voor hem het ergste vrezen. Zo wijzen tellingen die vorig jaar in het broedseizoen zijn verricht op een achteruitgang van tachtig procent na de winter van '95/'96. Dat is veel, ja. In de winters van '92/'93 en '93/'94 waren de verliezen met ongeveer dertig procent aanmerkelijk kleiner. Anders dan de ijsvogel is de winterkoning evenwel een soort die z'n populatie snel op peil kan brengen. Een

voorbeeld. In de zomer van 1978 had de winterkoning op Terschelling 560 territoria. Na de vrij strenge winter van '78/'79 waren er nog maar 46 over. In 1980 daarentegen was het aantal territoria al weer opgelopen tot 235. Nee, om de winterkoning hoeven we ons weinig zorgen te maken. Ga maar na. In een goed jaar telt Nederland wel driehonderduizend à vierhonderduizend paren. De scholekster is als eenzijdige eter - veel kokkels - eveneens een soort die bij strenge vorst snel in problemen komt. In de winter van '95/'96 stierven ruim vijfduizend exemplaren in de Waddenzee.

De roerdomp had vorig jaar naast de vorst te lijden van de lage waterstanden in het broedseizoen. Sovon spreekt in dit verband van een rampscenario. Tellingen in twee goede broedgebieden, de Kop van Overijssel en de Gelderse Poort, wijzen op een afname van veertig

• Voeding van watervogels

procent of meer. De eerste berichten uit de rest van het land wekken de suggestie dat vorig jaar veel solitaire exemplaren verdwenen zijn. De blauwe reiger toont zich in een normale winter minder nadrukkelijk; de presentie neemt dan af met tien à dertig procent. In de vorige winter evenwel is de presentie verminderd met bijna

zestig procent. Dit betekent niet dat z'n stand is uitgedund met dat percentage. Er zullen zeker veel exemplaren uitgeweken zijn. Al met al denkt Sovon dat het aantal broedparen vorig jaar is uitgedund met hooguit dertig procent. En andere vogels? Cijfers die Sovon vorige week gepubliceerd heeft geven een in-

druk van de hoeveelheid watervogels die er in een winter in Nederland zijn. De aantallen betreffen tellingen in januari 1995 en in januari 1996. Wilde eend: 407.836 en 337.354. Tafel-eend: 59.698 en 37.829. Kuifeend: 166.905 en 126.351. Meerkoet: 242.440 en 285.717. Waterhoentje: 15.613 en 17.774. Scholekster: 305.272 en 313.855. Wulp: 131.336 en 97.870. Kokmeeuw: 204.910 en 135.746. Zilvermeeuw: 125.457 en 108.169. De top van de winter was de smient. In januari 1995 waren het er 775.620 en vorig jaar januari 692.864. De tellingen van ganzen zijn nog niet verwerkt; reken maar op ongeveer een half miljoen.

Tenslotte nog een bijzonderheid. Bij de tellingen die Sovon in samenwerking met het CBS houdt is vorige winter een boerenzwaluw in Nederland waargenomen. Of hij de koude overleefd heeft, is onbekend.

STAPPEN IN DE NATUUR

Door Bert van Polen

■ **KIEVIETSEIEREN** De politie in IJsseland heeft de afgelopen week 35 zoekers en rapers van kievietseieren bekeurd. Ze kregen boetes tussen 100 en 200 gulden omdat zij zochten zonder een zogeheten eierzoeccaart of toestemming van de landeigenaar.

VK
25-3-97

Beschermde vogels in beslag genomen

EINDHOVEN - Acht beschermde vogels zijn vanmorgen in beslag genomen bij een controle op een voliëre aan de Orteliusweg in Eindhoven. Tegen de eigenaar wordt proces-verbaal opgemaakt. Bij de vogels gaat het onder andere om leeuweriken en putters.

EJ 25-3-97

Laat het kievitseï met rust

EJ 25-3-97

Duizenden mensen in Nederland krijgen na de winter plots een opmerkelijke doch kortstondige belangstelling voor de natuur. Alleen of in linie verspreiden zij zich over weilanden en maisakkers om kievitseieren te zoeken. In de krant van 7 maart j.l. werd vermeld dat dit jaar het eerste Nederlandse kievitseï in Brabant werd gevonden. Dit krantenbericht zal menig een extra stimulans geven om bij wijze van sport te gaan zoeken. Van de plicht tot nazorg van de eierrapers komt in de praktijk weinig terecht. Een drogreden om dit eierenrapen te rechtvaardigen is de veronderstelling dat die eerste eieren toch verloren gaan door landbouwactiviteiten en/of door de kou. Tegen die landbouwactiviteiten worden door een legertje gemotiveerde weidevogelbeschermers opmerkelijke successen behaald. En die kou.... het is een

overlevingsstrategie van kieviten om zo vroeg mogelijk in het voorjaar eieren te leggen. In principe verzorgen ze maar één broedsel. Wanneer het vroege broedsel mislukt, zijn ze in staat om na twee weken een vervolgletsel te produceren. Lukt het echter om het vroege broedsel groot te brengen, dan zijn die jongen in staat om zich het volgend jaar succesvol voort te planten. Jonge kieviten die later in het voorjaar groot zijn gebracht, kunnen daar pas in het tweede jaar mee beginnen. Bovendien worden de late broedsels meer geconfronteerd met landbouwactiviteiten. Eind april kan er al voor de eerste keer gras gemaaid worden en omstreeks deze tijd komen de koeien in de weilanden. Het zoeken naar kievitsnesten, vooral in een voorjaar zoals nu, waarin de kieviten vroeg zijn begonnen, verstoort ook andere weidevogels.

Door het rapen van eieren worden kieviten op een broedbiologische achterstand gezet. Ook door expansie van industriegebieden, woningbouw, wegeaanleg is het broedareaal voor deze vogels de laatste jaren sterk gereduceerd. Door de snelle ontwikkeling van moderne landbouwtechnieken hebben weidevogels toch al geen tijd om zich aan nieuwe omstandigheden aan te passen, voor zover dat al mogelijk is. Het is een ongelijke strijd: kolossale mestinjecteur versus een kuilte met vier broeze eitjes. De conclusie: er zijn zwaarwegende argumenten om het primitieve volksvermaak van het eierenrapen een halt toe te roepen. Trouwens... kievitseieren kun je niet rapen, je kunt ze alleen stelen. Eikels kun je rapen, en in dit geval kun je ook zeggen dat eikels rapen.

P.J. BUSINK

Werkgroep beticht vooral jagers van slachting onder roofvogels

VK
25-3-97

Van onze verslaggever
AMSTERDAM

Het illegaal doden van roofvogels is sinds de tweede helft van het vorig jaar duidelijk toegenomen. De laatste weken is er zelfs sprake van een slachting. Uit heel het land komen meldingen van vooral vergiftigde roofvogels. Dat meldt M. Quist van de Werkgroep Roofvogels Nederland (WRN), die vooral in de noordelijke provincies actief is. De daders komen volgens haar vaak uit jagerskringen.

Er is volgens Quist in elk geval een duidelijk verband met de sterke beperking van de jacht, die is vastgelegd in de plannen voor een nieuwe Flora- en Faunawet. Die plannen werden medio 1996 gepubliceerd.

In 1995 lieten de WRN en de AID, de inspectiedienst van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (LNV), de kadavers van zeventig dode roofvogels on-

derzoeken bij het Instituut voor Diergeneeskundig Onderzoek in Lelystad. Vorig jaar waren dat er 142. Daarvan waren er 92 vergiftigd, 10 waarschijnlijk vergiftigd, 18 geschoten, 9 in een klem gevangen, 3 met een spies doorboord en 10 illegaal in bezit van mensen. Bovendien werd vorig jaar nog op 48 plaatsen vergiftigd aas gevonden, zonder kadavers in de buurt.

Op vrij grote schaal worden daarnaast ook nesten van roofvogels verstoord. Dat kan door nestbomen om te zagen, jongen de nek om te draaien en eieren kapot te gooien. Volgens de WRN gebeurde dat vorig jaar bij 135 broedende roofvogels, waaronder enkele zeldzame soorten: 1 wespendif, 9 bruine kiekendieven, 1 blauwe kiekendief, 44 haviken, 6 sperwers, 70 buizerds, 3 torenvalken en 1 boomvalk.

De laatste weken lijkt de vervolging van roofvogels nog toe te nemen, aldus Quist. Op diverse plaatsen in het noorden van het land zijn de afgelopen dagen aas en kadavers

gevonden. 'Een jongen in Hoogveen vond binnen een paar dagen zes dode buizerds en één havik. Een inspecteur van de AID belde vorige week met een hele lange lijst van dit soort gevallen, in Drenthe en de Achterhoek, maar ook in Limburg.'

Roofvogels zijn in Nederland al sinds 1936 beschermd, maar ze worden al vele jaren op grote schaal illegaal gedood. Wat er aan kadavers wordt gevonden is volgens de WRN slechts het topje van de ijsberg.

De jagersvereniging KNJV distantieert zich van dergelijke praktijken. Volgens de WRN is er echter een duidelijke relatie tussen scherpere jachtbepalingen en meer dode roofvogels. 'Jagers zien roofvogels en vossen als concurrent. Ze hebben er dus belang bij om concurrenten uit te schakelen', aldus Quist. 'Hier in het Noorden zie ik soms een duidelijk verband tussen het doden van vogels en berichten in plaatselijke bladen over de schade die ze aanrichten.'

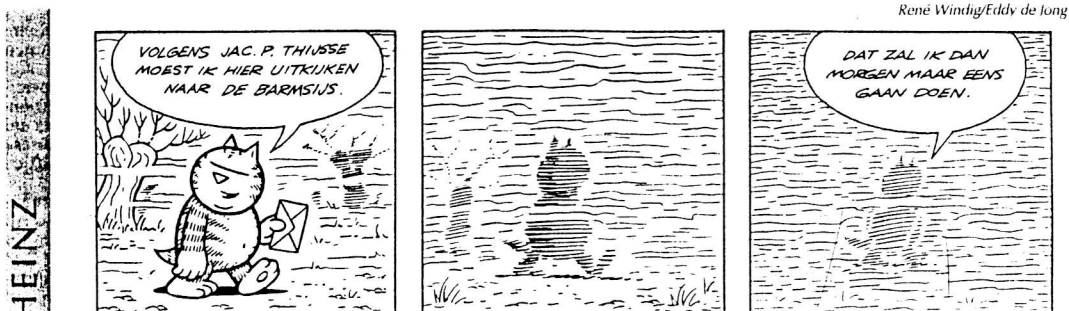
Aantal roofvogels neemt fors toe

MEPPEL - Het aantal roofvogels in Nederland is vorig jaar fors toegenomen. Er was sprake van spectaculaire broedresultaten, met name bij soorten zoals wespendif, havik, sperwer, zwarte wouw en slechtvalk. Tegelijkertijd zijn de laatste decennia zelden zoveel roofvogels slachtoffer van stroperij en vergiftiging geworden als juist in 1996.

Dat blijkt uit tellingen die de Werkgroep Roofvogels Nederland vandaag presenteert, op de landelijke roofvogeldag in Meppel.

Van de elf soorten roofvogels in Nederland werden in totaal 2382 nesten opgespoord en in kaart gebracht. Van drie met uitsterven bedreigde soorten werden zelfs alle paartjes in Nederland geregistreerd. Het betreft de zwarte wouw, de slechtvalk en de grauwe kiekendief.

EJ 25-3-97

René Winthg/Eddy de Jong

VOOR U GELEZEN

JAN WOUTERS

In Ringing & Migration van november 1996 staat een analyse van de terugmeldingen van in Groot-Brittannië geringde Veldleeuweriken. Er werd gekeken naar de trekbewegingen en de sterfte en overleving.

De Veldleeuwerik is een van de talrijkste en wijdst verspreide broedvogels op de Britse eilanden. Toch zijn er maar betrekkelijk weinig geringd: tot 1992 ruim 42.000. Dat is maar 0,2% van alle tot dan toe geringde vogels in Groot-Brittannië. Het terugmeldingspercentage van een kleine half percent is aan de lage kant voor een vogel van dit formaat. Er waren 203 terugmeldingen beschikbaar voor analyse.

De Britse Veldleeuweriken zijn erg plaatsgebonden. Meer dan driekwart van de vogels wordt teruggemeld op minder dan 10 km van de ringplaats. Ook jonge leeuweriken vertonen zeer weinig postjuvenile verspreiding. Toch komen er ook grote verplaatsingen voor, zowel binnen de Britse eilanden, als naar en van het Europese vasteland. Maar dat blijven uitzonderingen. Er zijn bijvoorbeeld maar drie terugmeldingen van Britse leeuweriken uit Frankrijk waar de jachtdruk op deze soort nog steeds erg hoog is. Deze drie waren trouwens niet als geschoten gemeld.

De Veldleeuwerik is een soort die zogenaamde vorsttrek kan vertonen, gebieden die tijdelijk ongeschikt worden door vorst of sneeuwval worden dan massaal ontvlucht. Zo verplaatsen de leeuweriken van de noordelijke eilanden zich wel geregeld naar zuidelijker delen van Groot-Brittannië. Ook de terugmeldingen van niet Britse leeuweriken kunnen zo verklaard worden.

Het trekgedrag lijkt een beetje op dat van een andere deeltrekker, de Rouwkwikstaart. Alleen vertoont die soort geen vorsttrek. Waarschijnlijk komt dat omdat overwinterende leeuweriken in groepen foerageren. Dit in tegenstelling tot de

Rouwkwikstaart, die 's winters wel in groepen slaapt, maar een voedselterritorium verdedigt. Een groep heeft meer voedsel nodig en kan dus maar beter wegtrekken als de omstandigheden slecht worden. Waarom de Veldleeuweriken niet vaker naar het Europese vasteland trekken heeft waarschijnlijk te maken met de grotere concurrentie van soortgenoten die ze daar kunnen verwachten. In Frankrijk en op het Iberisch schiereiland overwinteren namelijk veel Veldleeuweriken uit Noord- en Oost-Europa.

Voor een zangvogel lijkt de Veldleeuwerik vrij oud te kunnen worden. Van de als eerstejaars vogel geringde leeuweriken, die werden teruggemeld, bereikte zelfs 30% de leeftijd van 5 jaar. De oudste was 10 jaar. Van de leeuweriken die op onbekende leeftijd werden geringd, was de terugmelding bij bijna 10% meer dan vijf jaar na het ringen. Bij deze groep werd de 9 jaar twee keer gehaald. Van de hele groep van 201 terugmeldingen waren er 19 meer dan vijf jaar oud en 5 meer dan acht jaar.

De sterfte door het jaar, zoals die blijkt uit de terugmeldingen, vertoont een piek vlak na het uitvliegen van de jongen in juni en juli, de overlevende vogels sterven dan het meest in het erop volgende broedseizoen van mei tot en met juli. Ook in de winter is er een sterftepiek.

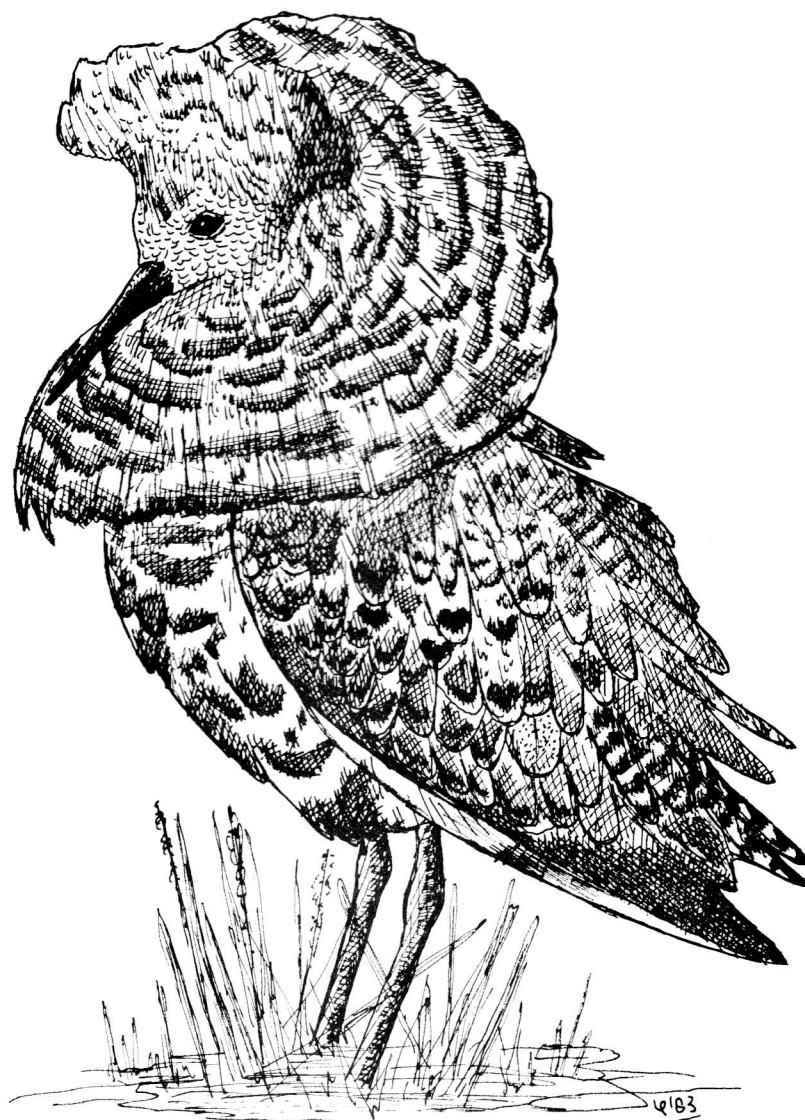
Van de bekende doodsoorzaken wordt het meest gerapporteerd 'gepakt door kat', gevolgd door verkeersslachtoffer. Verder zijn predatie en koude nog belangrijke doodsoorzaken. In vergelijking met de Rouwkwikstaart springt koude als doodsoorzaak er uit. Ondanks het optreden van vorsttrek lijkt voor de Britse Veldleeuweriken een strenge sneeuwrijke winter gevaarlijk te zijn.

In BTO News van november-december 1996 staat ook nog wat leeuwe-

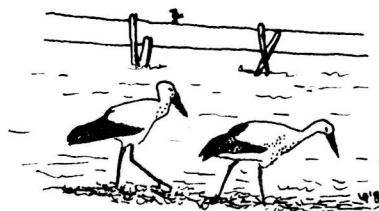
rikennieuws. De Veldleeuwerik staat in het middelpunt van de belangstelling bij de Britse vogelbeschermers. In de laatste 20 jaar is de stand met 50% achteruitgegaan. Daarom is de soort op de Britse rode lijst gezet. Niet dat hij nu zeldzaam is, daarvoor was hij eerst te talrijk. Maar als zoiets met

een gewone soort kan gebeuren dan belooft dat weinig goeds voor minder algemene soorten. Daarom gaat men in 1997 extra aandacht schenken aan deze soort, om de oorzaken van de achteruitgang op te sporen.

VOGELVARIA

OOIEVAAR(S)

Zoals tegenwoordig op de meeste plaatsten het gebruik is, werd er ook bij de geboorte van een kind aan de Smidsstraat te Hooge Mierde een 'ooievaar' in de voortuin gezet. Deze stond daar al zo'n zes weken toen daar op 2 april 1997 in de namiddag een echte Ooievaar bij neerstreek. Dit levende exemplaar stond zijn houten maatje echt te bekijken alsof dat een mogelijke partner kon worden. De Ooievaar stapte er nog eens omheen, maar de tegenpartij gaf geen krimp en bleef gewoon staan! Na zo'n tien minuten op het gazon rondgestapt te hebben, moet de echte toch wel ingezien hebben dat hij fout zat en vloog toen verder. Het geheel is door de overbuurman Jan vd Borne op foto vastgelegd.

P.S Voor f50,- (excl. BTW) zijn bij mij de echte houten lok-Ooievaars te bestellen.

PIETER WOUTERS

VERZOEK OM GEGEVENS OVER RAAMSLACHTOFFERS ONDER VOGELS

In het kader van een onderzoek, uitgevoerd onder auspiciën van de Dierenbescherming, zouden wij graag informatie willen hebben over vogels die zich tegen ramen (vensterglas) of geluidswallen van doorzichtig plexiglas langs autowegen, hebben doodgevlogen.

Wij zijn geïnteresseerd in de volgende gegevens:

- plaats
- datum (evt. tijd) wanneer de vogel gevonden is
- vogelsoort (indien mogelijk vermelden of het een volwassen of juveniele vogel is.)

Betreft het het doodvliegen tegen een vensterglas dan graag vermelden:

- type gebouw (flat, rijtjes-woning, vrijstaand huis, windscherm, poort)
- waar het huis staat (open land, centrum, langs de rand van de plaats)
- type glas (spiegelend of normaal)
- of er tegenover het raam waar de vogel tegenaan is gevlogen een ander raam zit
- andere vermeldenswaardige gegevens (naar het oordeel van de vinder)

We weten dat we veel vragen, maar omdat we een goed beeld willen hebben, stellen we het krijgen van deze gegevens zeer op prijs. Voor verdere suggesties houden wij ons aanbevolen.

Bij voorbaat dank voor de genomen moeite. De gegevens kunt u opsturen naar:

**Dierenbescherming
Raamslachtoffers
Postbus 85980,
2508 CR Den Haag.**

EEN DAG GANZEN KIJKEN IN ZEELAND

Zondag 16 februari, vroeg uit de veren vandaag. Ik was al wakker voordat de wekker afliep. De spanning heeft ervoor gezorgd dat ik er op tijd uit was. Vandaag gaan we met een groep naar Zeeland. Ganzen kijken, zo noemen ze dat. We zijn met tien man (sorry, negen mannen en een dame), zodat de dag bij mij al niet meer kapot kan. Met een paar goede gidsen erbij zit het wel snor.

Onderweg naar het westen komen we al in contact met de ganzen, die in een mooie formatie aan ons voorbij vliegen. Dat begint al goed. Regelmatig zien we een Buizerd langs de weg zitten. Je blijft ze zolang in de gaten houden als het kan.

Voorbij Breda verlaten we de snelweg en gaan richting Goeree, naar de eerste stopplaats. De verrekijkers en de telescopen komen voor de dag. De eerste ganzen verschijnen voor de kijker. Het zijn Rietganzen, zowel de taiga- als de toendra-vorm, en Grauwe Ganzen. Nog eventjes de paaltjes afgezocht, want dit is het gebied van de Slechtvalk, die de paaltjes als uitkijk gebruikt. Deze keer is hij niet in zijn jachtgebied te ontdekken.

We vervolgen de tocht weer. In de buurt van Stellendam wordt de auto aan de kant gezet voor een korte wandeling door een natuutgebied. We krijgen een prachtig uitzicht over een rietveld, waarbij we het geluk hebben om de Bruine Kiekendief aan het werk te zien. Zeeland op zijn mooist.

De auto weer in, op weg naar de punt van Goeree. Parse Strandlopers, Steenlopers, Zilverplevieren en Kanoetstrandlopers verwelkomen ons. Ik kan mij het beste bezig houden met de Steenlopertjes. Ze zitten geen minuut stil, het trippelen kun je maar amper volgen, zo vlug gaat dat. Tureluurs zitten er ook tussen, driftig in de weer om hun kostje bij elkaar te zoeken. In mijn weidevogelgebied kom ik die niet tegen.

Even verderop komt er water in de Noordzee uit. Hier zit een Roodkeelduiker, die door een bus vol Belgische vogelaars wordt bekeken. Hij doet zijn naam als zeeduiker eer aan. De eerste die ik zag.

Op naar het volgende punt, we zijn nog steeds op weg naar de ganzen. Smalle weggetjes duiken op in het land, we naderen het gebied. Weilanden hebben de plaats van de akkers ingenomen. Dit is het landschap waar veel ganzen zijn waar te nemen. We rijden nog iets verder het gebied in. Het geluid van de ganzen is nu goed te horen. In de verte zien we de Brandganzen die een hele wei vullen. Hoeveel? De meningen verschillen van elkaar. Maar we hoeven ze vandaag niet te tellen. Dan is er paniek in het veld. Een Ruigpootbuizerd scheert over de wei, met als gevolg dat de lucht vol zit met ganzen. Het sein voor ons om weer verder te gaan.

We gaan nog naar de inlagen bij Zierikzee. Vandaar gaan we uit elkaar, weer op weg naar de Kempen. Onderweg wordt er nog heel wat nagekeuveld. Deze dag had ik zeker niet willen missen.

PIET WUYTS

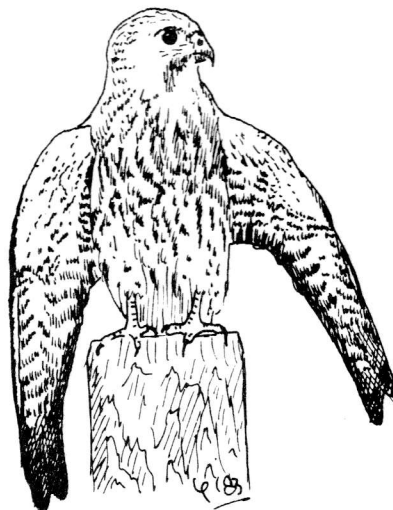
WIST U DAT . . .

- De avond van WRN steunpunt Brabant zeer goed bezocht is.
- Bijna alle aangesloten leden er aanwezig waren.
- Mensen van de weidevogelbescherming dit met verbazing hebben aangezien.
- Rob Bijlsma weer een mooie dialezing heeft gegeven.
- VWG De Kempen zeer goed vertegenwoordigd was.
- Dit voor herhaling vatbaar is.
- Tom Heijnen in Nederland een goede naam heeft als auteur over Nederlandse vogels.
- Hij nu ook internationaal aan het doorbreken is.
- Dit zwart op wit staat in het boek "Birdwatching in Ecuador".
- Hij op 31-4-97 van 14.00-17.00 uur dit boek zal signeren.
- Dit plaats zal hebben in het Citycentrum te Veldhoven.
- Hij bij deze vrijwilligers vraagt om alles in goede banen te leiden.
- Het vogelweekend in De Utrecht er weer op zit.
- Het opvallend was, dat er niet één nieuwer lid was.
- Er zelfs op de excursie van zaterdag niet een te bespeuren was.
- Ik me afvraag van: mogen ze niet, kunnen ze niet, durven ze niet?
- Al die er wel waren, ook ooit nieuw lid zijn geweest.
- Ook het bestuur schitterde door afwezigheid.
- We een heel leuk en nuttig weekend hebben gehad.
- Het nuttig was om percelen af te lopen, op zoek naar roofvogels natuurlijk
- Ik namens alle deelnemers de feestcommissie zeer hartelijk dank.
- Zij zeer goed hadden gezorgd voor eten en drinken en goed weer.
- Ik daarom herhaal: Heleen, Jos en Harold hardstikke bedankt.

Houdoe,

Piet

P.S. Beter een kalf in het hok, dan in de wei met die witte bok.

VOGELASIELS VOOR DE KEMPEN :

Vogelasiel Someren
Toon en Marij de Smit
Boerenkamplaan 32
5712 AE Someren
tel. 0493-493564.

Vogelasiel Eindhoven
Anton de Kleyn
Eikenstraat 49
5651 CM Eindhoven
040-2526897.

Dierenambulance voor de Kempen: 0497-574030.

voor Eindhoven e.o. 040-2523188.

MELDING ROOFVOGELVERVOLGING:

Vogelasiel Someren tel. 0493-493564.

of 040-2264847

ADRESSEN BESTUURSLEDEN :

Voorzitter: Peer Busink
De Stille Wille 34
5091 WB Oostelbeers. 013-5133699.

Secretaris: Jan van der Zee
Fleminglaan 18
5644 DH Eindhoven. 040-2130210.

Penningmeester: Huub Knubben
Sansovinostraat 24
5624 JX Eindhoven. 040-2460363.

**Biologisch
secretariaat:** Hans Hermans
Provincialeweg 138
5503 HK Veldhoven. 040-2547152.

en: Tonny van der Vleuten
Nieuwstraat 30a
5527 AV Hapert. 0497-384107.

Algemeen lid: Willem Veenhuizen
Bussele 32
5641 PB Eindhoven. 040-2816913.

OPVANG NIEUWE LEDEN:

Albert Vrijaldenhoven
Broekweg 25
5503 GA Veldhoven. 040-2537251.

INHOUD: jaargang 23 no. 2 (1997)

Pieter Wouters	De Bosuil in de Kempen: van zeldzaamheid naar alledaagse soort.	35
Peer Busink	Ekkersweijer 1997.	51
Tonny van der Vleuten & Hans Hermans	Doorgebladerd.	55
Huub Knubben	Knipselkrant.	56
Jan Wouters	Voor U gelezen.	60
VOGELVARIA		
Pieter Wouters	Ooivaars.	62
Dierenbescherming	Verzoek om gegevens over raamslachtoffers onder vogels	62
Piet Wuyts	Een dag vogels kijken in Zeeland.	63
Piet van Happen	Wist U dat...	64

Tekeningen: E. van Asseldonk
M. Bakermans (voorpagina)
H. Bierens
L. Peeters